

# ΤΟ ΟΛΟΚΛΗΡΩΤΙΚΟ ΚΡΑΤΟΣ ΚΑΙ Η ΤΑΞΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ\*

ΥΠΟ ΤΟΥ Κ. ΚΩΣΤΑ ΣΤΡ. ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ

Ο γνωστός και ἐξ ἄλλων ἔργων του κοινωνιολόγος κ. Κώστας Στρ. Παπαϊωάννου, εἰς τὸ περίφημον ἔργον του «Ἡ κρίση τοῦ Μαρξισμού», προβαίνει εἰς κριτικὴν τῶν ἀπόψεων τὰς ὁποίας διετύπωναν κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα ὁ Hegel ἀφ' ἑνὸς καὶ ὁ μαθητὴς του Marx ἀφ' ἑτέρου καὶ ἀναδεικνύει τὴν βαθυτέραν σύνδεσιν μεταξύ τῶν τόσον ἀντιτιθεμένων κατὰ τὸ φαινόμενον θέσεων τῆς ἐγγελειανῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς μαρξικῆς θεωρίας. Μὲ τὴν εὐκαιρίαν αὐτὴν ἐπιχειρεῖ βαθεῖαν τομὴν τῆς συγχρόνου φιλοσοφίας, ἀνάδειξιν τῶν ἀντιφάσεων εἰς τὰς ὁποίας ὁδηγεῖται ἐν τῇ πράξει καὶ ὁ ἐντεῦθεν καὶ ὁ ἐκεῖθεν τοῦ παραπετάσματος κόσμος, ἐκ τῆς ἑφαρμογῆς τούτων ἢ ἐκείνων τῶν φιλοσοφικῶν ἀπόψεων, ἐρήμην τοῦ παρόγοντος «Ἄνθρωπος». Εἰς τὸ Β' μέρος τοῦ βιβλίου του, ὁ νέος Ἕλληνας διανοούμενος θὰ δώσῃ τὰς ἰδικὰς του ἀπόψεις ἐπὶ τῶν συγχρόνων πνευματικῶν προβλημάτων. Ἐκ τοῦ ὑπὸ ἐκτύπωσιν Α' μέρους τοῦ βιβλίου δημοσιεύομεν τὸ κάτωθι ἀπόσπασμα, χαρακτηριστικὸν τῆς ἰσχυρῆς κριτικῆς δυνάμεως μὲ τὴν ὁποίαν ὁ κ. Κ. Παπαϊωάννου χειρίζεται τὰ θέματά του.

Πέρασε ἀκριβῶς μισὸς αἰῶνας ἀπὸ τότε ποῦ ὁ Λένιν διατύπωνε στὸ «Τί νὰ κάνουμε»; (1901 - 2) τίς θεμελιώδεις ἀρχὰς τῆς ὀργάνωσης τοῦ μπολσεβικικοῦ κόμματος. Δεκαπέντε χρόνια ἀργότερα (1917) ὁ Λένιν ἔγραφε τὸ «Τὸ Κράτος καὶ ἡ Ἐπανάσταση», ὅπου συστηματικὰ καθόριζε τὴν πολιτικὴ μορφή (τὴ «σοβιετικὴ δημοκρατία») ποῦ ἔπρεπε νὰ πραγματοποιηθῆι γιὰ νὰ ἐπιβληθῆι καὶ νὰ ἐξασφαλισθῆι ἀπὸ κάθε κίνδυνον «ἐκφυλισμοῦ» ἢ «δικτατορία τοῦ προλεταριάτου» καὶ ὁ σοσιαλιστικὸς μετασχηματισμὸς τῆς κοινωνίας. Τὸ κλασικὸ αὐτό, στὸν τομέα τῆς μαρξιστικῆς θεωρίας τοῦ κράτους, ἔργο ἔμεινε ἡμιτελές, γιατί, ὅπως παρατηρεῖ ὁ Λένιν στὸ τέλος τοῦ βιβλίου του, «εἶναι πολὺ πιὸ εὐχάριστο καὶ πιὸ ὠφέλιμο νὰ κάνει κανεὶς ἔμπρακτα μιὰ ἐπανάσταση παρὰ νὰ κάνει τὴ θεωρία της». Πραγματικὰ, τὸ «Κράτος καὶ ἡ Ἐπανάσταση» γράφηκε ἕνα μῆνα πρὶν ἀπὸ τὴν ὀκτωβριανὴ ἐπανάσταση καὶ δημοσιεύτηκε τὸ 1918, ὅταν ἤδη τὸ ἐπαναστατικὸν κόμμα τοῦ Λένιν, συνταυτισμένον μὲ τὸ κράτος, εἶχε μεταμορφωθῆι σὲ καθεστῶς. Ἀπὸ τότε πέρασαν ἄλλα 35 χρόνια καί, στὸ μεταξύ, τὸ κόμμα τοῦ Λένιν καὶ τὸ κράτος καὶ τὸ καθεστῶς ποῦ δημιούργησε μεταμορφώθηκαν, ὕστερα ἀπὸ μιὰ σειρά αἱματηρῆς δοκιμασίας, σὲ μιὰ νέα ἱστορικὴ καὶ κοσμοϊστορικὴ πραγματικότητα. Ἄν ὁ Λένιν ἄφησε ἄγραφο τὸ τελευταῖον μέρος τοῦ βιβλίου του ποῦ ἐπρόκειτο νὰ ἀφιερωθῆι στὴ μελέτη τῆς «πέρας τῶν ρωσικῶν ἐπαναστάσεων τοῦ 1905 καὶ τοῦ 1917», ἡ ἱστορία ἀνέλαβε νὰ γράψῃ τὰ κεφάλαια ποῦ ἔλειπαν ἀπὸ τὸ ἡμιτελές «Τὸ Κράτος καὶ ἡ Ἐπανάσταση», καὶ τὰ κεφάλαια αὐτὰ θὰ μπορούσαν νὰ ἔχουν τὸ γενικὸν τίτλον : «Τὸ Κόμμα καὶ τὸ Κράτος». Καὶ ἡ θέση

\* Ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ ὑπὸ ἔκδοσιν βιβλίον τοῦ συγγραφέως «Ἡ κρίση τοῦ Μαρξισμού» (Τόμος Ι, Μέρος Α' : «Ὁ διάλογος Marx - Hegel»).

πού πήραν μέσα στη μοντέρνα ιστορία ένα κόμμα και ένα κράτος που μπόρεσαν να μονοπωλήσουν όλη την κυβερνητική εξουσία και όλες τις οικονομικές λειτουργίες είναι τέτοια, ώστε μπορούμε να είμαστε βέβαιοι ότι, αν ο Ματχ ζούσε σήμερα, θα όνόμαζε το κυριότερο του έργο όχι «Τό Κεφάλαιο—Κριτική της Πολιτικής Οικονομίας» αλλά «Τό Κράτος—Κριτική του Κρατικοποιημένου Κεφαλαίου».

Επιβάλλεται όμως, πρώτα πρώτα να δώσουμε μιá εικόνα του τι είναι αυτή ή γραφειοκρατία σαν κοινωνικοοικονομική ομάδα, και για βάση θά πάρουμε τá στοιχεία που έδωσε ό Μολότωφ στο 18 Συνέδριο του Μπολσεβικικού Κόμματος :

Σύνθεση της σοβιετικής «Ίντελλιγκέντσιας» (\*) τήν 1 1-1937  
(σε χιλιάδες πρόσωπα)

1. Διευθυντές των επιχειρήσεων, οργανισμών, εργοστασίων, σοβχόζ και κολχόζ . . . . .	1 751
2. Μηχανικοί και αρχιτέκτονες . . . . .	250
3. Μεσαίο τεχνικό προσωπικό . . . . .	810
4. Γεωπόνοι . . . . .	80
5. Άλλοι γεωργικοί ειδικοί . . . . .	96
6. Ήπιστημονικό προσωπικό (καθηγητές κτλ.) . . . . .	80
7. Δάσκαλοι . . . . .	969
8. Ήκπολιτιστικό προσωπικό (δημοσιογράφοι, βιβλιοπώλες, διευθυντές λεσχών κτλ.) . . . . .	297
9. Καλλιτέχνες . . . . .	159
10. Γιατροί . . . . .	132
11. Μεσαίο ύγειονομικό προσωπικό . . . . .	382
12. Οικονομολόγοι, στατιστικοί . . . . .	** 822
13. Λογιστές . . . . .	** 1 617
14. Δικαστικό προσωπικό . . . . .	46
15. Φοιτητές άνωτάτης εκπαίδευσης . . . . .	550
16. Άλλες ομάδες της Ίντελλιγκέντσιας (π. χ. στρατιωτικοί)	1 550
Άθροισμα . . . . .	9 591

Για να καταλάβουμε αυτή την έκπληκτική αύξηση του αριθμού των ύπαλλήλων, θά πρέπει να σκεφτούμε ότι ό άρ θμός των ύπαλλήλων, που πριν από την Ήπανάσταση δέν υπερέβαινε τό ένα εκατομμύριο, είχε φτάσει τά 2 770 000 τό 1924 (όταν ή βιομηχανική παραγωγή της Ρωσίας άντιπροσώπευε μόλις τά 4/10 της προπολεμικής !), και τά 4 εκατομμύρια τό 1927 όποτε ή σοβιετική παραγωγή ξανάφτασε στο προπολεμικό της επίπεδο. Πάνω στη βάση μιáς στάσιμης παραγωγής, ό τετραπλασιασμός του άριθμού των ύπαλλήλων δέν μπορούσε να γίνει παρά μόνο σε βάρος, τόσο

\* «Ίντελλιγκέντσια» είναι τό επίσημο όνομα της γραφειοκρατίας !

\*\* Αύτη ή ύπερτροφική ανάπτυξη των δύο αυτών κατηγοριών—τυπικών εκπροσώπων της μέσης γραφειοκρατίας—που ό άριθμός τους άνεβαινει από 100 000 τό 1926 σε 2 440 000 τό 1937 δείχνει τί είδους νέα «μικροαστικά» ή «μεσοαστικά» στρώματα άποτελούν την κοινωνική βάση του σημερινού καθεστώτος.

τοῦ εισοδήματος τῶν ἄλλων τάξεων ὅσο καὶ αὐτῶν τῶν ἴδιων τῶν προοριζομένων γιὰ τὶς μελλοντικὲς ἐπενδύσεις κεφαλαίων\*. Ἡ γενικὴ στενότητα τῶν ἀγαθῶν—ὅπως καὶ ἡ ὕπαρξη ἑνὸς ἀκόμα ἀποτελεσματικοῦ ἐργατικοῦ ἐλέγχου—ἐξηγεῖ τὴ χαμηλὴ στάθμη τῶν γραφειοκρατικῶν εισοδημάτων στὴν περίοδο αὐτή: ἡ ἐμφάνιση τῆς γραφειοκρατίας μέσα στὶς παραγωγικὲς σχέσεις ἐκφράζεται μὲ τὴ δυσαναλογία ὄχι ἀνάμεσα στοὺς ἐργατικούς καὶ γραφειοκρατικούς ἀτομικούς μισθοὺς, ἀλλὰ ἀνάμεσα στὸν ἀριθμὸ τῶν ἐργατῶν καὶ τὸν ἀριθμὸ τῶν γραφειοκρατῶν. Ἀντίθετα πρὸς τὶς προβλέψεις τοῦ Μάρξ, ἡ καπιταλιστικὴ ἀνάπτυξη ὄχι μόνον δὲν ἐξαφάνισε τὰ μεσαῖα στρώματα, ἀλλὰ τουναντίον δυνάμωσε αὐτὴ τὴ νεομεσοαστικὴ τάξη τῶν ὑπαλλήλων πολὺ περισσότερο ἀπὸ τὴν ἐργατικὴ τάξη: σὲ μιὰ τυπικὴ καπιταλιστικὴ χώρα ὅπως ἡ Γερμανία, ἀνάμεσα στὸ 1895 καὶ τὸ 1907 ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐργατῶν αὐξήθηκε κατὰ 44,28% ἐνῶ ὁ ἀριθμὸς τῶν ὑπαλλήλων αὐξήθηκε κατὰ 160%. Ἀπὸ τὴν ἄποψη αὐτῆ, ἡ γραφειοκρατικὴ ἀνάπτυξη στὴν ΕΣΣΔ δὲν εἶναι παρὰ ἓνα «κανονικὸ» φαινόμενο τῆς δυναμικῆς τοῦ καπιταλισμοῦ γενικά. Αὐτὸ ποὺ ἀποτελεῖ ὅμως ἓνα ἰδιαίτερο χαρακτηριστικὸ τοῦ γραφειοκρατικοῦ καπιταλισμοῦ εἶναι ἡ ὑπερπληθῶρα τῶν ὑπαλλήλων: ἂν στὶς Ἠνωμένες Πολιτεῖες τῆς Ἀμερικῆς τὸ ποσοστὸ τῶν ὑπαλλήλων μέσα στὴ συνολικὴ ἐργατικὴ δύναμη ἀνέβηκε ἀπὸ 10% τὸ 1910 σὲ 17,2% τὸ 1940, στὴν ΕΣΣΔ, ἡ γραφειοκρατία ἀποτελοῦσε μέχρι τὸ 1927 μιὰ ὁμάδα ἰσάριθμη μὲ τὴν ἐργατικὴ τάξη καὶ ἀπὸ τὸ 1927 καὶ δῶθε, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὸ στατιστικὸ πῖνακα ποὺ παραθέτουμε παρακάτω, ἀντιπροσωπεύει σταθερὰ τὰ 33% τῆς συνολικῆς ἐργατικῆς δύναμης.

Ἔτος	Σύνολο ἐργατοῦ- παλλήλων	Ἑπάλληλοι
1927	11 600 000	4 000 000
1932	22 900 000	8 000 000
1937	27 000 000	9 591 000
1940	30 400 000	10 200 000

Ἐχομε δεῖξει ἄλλοι\*\* πῶς ἐκφράζεται μὲς στὶς παραγωγικὲς σχέσεις ἡ ταξικὴ κυριαρχία αὐτῆς τῆς γραφειοκρατίας καὶ πῶς τὸ σοβιετικὸ κομμουνιστικὸ κόμμα ἔπαψε, τόσο *de facto* ὅσο καὶ *de jure*, νὰ εἶναι τὸ κόμμα τῆς ἐργατικῆς τάξης καὶ ἔγινε ἡ κεντρικὴ συντονιστικὴ ὀργάνωση τῆς ἑλίτε τῶν νέων προνομιούχων γραφειοκρατικῶν στρωμάτων. Αὐτὸ ὅμως δὲν σημαίνει καθόλου ὅτι τὸ σταλινικὸ ὀλοκληρωτικὸ κράτος μπορεῖ νὰ

\* Αὐτὴ εἶναι ἡ λύση τῆς ἀπορίας τοῦ Ch. Bettelheim ποὺ ἀναφέραμε πρὶν. Ὁ βραδὺς ρυθμὸς καὶ ἡ ἀνάπτυξη τοῦ γραφειοκρατικοποιημένου τομέα ὀφείλεται, ὅπως ἔδειξε ὁ Lucien Laurat, στὸ γεγονός ὅτι ἡ πληθῶρα τῶν γραφειοκρατικῶν μισθῶν περιόριζε σημαντικὰ τὰ διαθέσιμα γιὰ τὶς ἐπενδύσεις κεφάλαια. Βλ. Lucien Laurat: *L'Économie soviétique* (1931, σελ. 171 κ.έ.).

\*\* Σὲ ἄλλες σελίδες τοῦ βιβλίου «ὁ διάλογος <Ἡ κρίση τοῦ Μαρξισμοῦ>».

θεωρηθεί άπλό πολιτικό έποικοδόμημα τής ταξικής κυριαρχίας τής γραφειοκρατίας. Καθώς στάθηκε τό φυτώριο μές στό όποίο δημιουργήθηκε και στερεοποιήθηκε αύτή ή γραφειοκρατία \*, τό μπολσεβικικό κόμμα και ή κυβέρνησή του κράτησαν και κρατοϋν άκόμα μιá όρισμένη ύπεροχή άπέναντι στην *stricto sensu* γραφειοκρατία. "Όταν θά κάνουμε μιá συστηματική άνάλυση τής γραφειοκρατίας σάν τάξης \*\* θά δείξουμε ότι άπό τήν ίδια του τή φύση τό γραφειοκρατικό καθεστώς δέν εΐναι σέ θέση νά «νορμαλιζάρει» τίς σχέσεις άνάμεσα στις τέσσερες κύριες όμάδες πού συνιστοϋν τή γραφειοκρατία: α) τόν κομματικό μηχανισμό, β) τόν άστυνομικό μηχανισμό, γ) τό στρατιωτικό μηχανισμό και δ) τόν παραγωγικό μηχανισμό. Για νά διαμορφωθεί και νά άποκρυσταλλωθεί ή ταξική κυριαρχία τών managers έπρεπε πρώτα νά έξουδετερωθεί κάθε έλεγχος άπό τά κάτω και κάθε αντίδραση άπό μέρους τών κατώτερων—έργατικών και άγροτικών—τάξεων. Έπρεπε δηλαδή νά δοθεΐ ή πιό άπόλυτη έξουσία στόν κομματικό και τόν άστυνομικό μηχανισμό τοϋ όλοκληρωτικού κράτους: *μοιραία λοιπόν, στην πρώτη φάση τής γραφειοκρατικής επανάστασης, ή τάξη τών managers βρέθηκε σέ μιá ύποδεέστερη θέση, σχετικά με τούς φορείς τής πολιτικής έξουσίας.* Έπιπλέον, ή περίεργη φυσιογνωμία τοϋ Ίωσήφ Στάλιν, πού έδωσε στόν τρομοκρατικό χαρακτήρα αύτής τής όλοκληρωτικής πολιτικής έξουσίας ένα παράδοξα καφκικό χρώμα, κάνει άκόμα πιό άσαφές τό κοινωνικοοικονομικό περίγραμμα αύτής τής πρώτης φάσης τής γραφειοκρατικής επανάστασης. Πραγματικά, καμιά «ιστορική άναγκαιότητα» δέν έξηγεί τή διαρκή τρομοκρατία πού έξαπόλυσε ό Στάλιν πρós όλες τίς κατευθύνσεις άπό τό 1928, όπότε «έκκαθάρισε» τούς άριστερους μπολσεβίκους, και τίς δίκες τοϋ 1936—38, όπότε έξόντωσε όλους τούς παλαιούς μπολσεβίκους, μέχρι τίς «έκκαθαριστικές έπιχειρήσεις» τοϋ Ζντάνωφ τό 1946 και τήν τελευταία σκοτεινή ύπόθεση τών «έγκληματιών γιατρών». "Όσο περνάει ό καιρός τόσο περισσότερο θά γίνεται σαφές ότι ένα πλθθος άπό νοσηρές ή και μακάβριες (όπως π.χ. ή μεταμόρφωση τοϋ Στάλιν σέ «κορυφαίο έπιστήμονα») έκδηλώσεις τοϋ μονολιθικού δεσποτισμοϋ θά πρέπει νά άποδοθοϋν άποκλειστικά στις ψυχαναλυτικές ιδιομορφίες τοϋ πρώην Πατέρα τών Λαών. Αυτό όμως πού εΐναι ιστορικά ένδιαφέρον εΐναι ό τρόπος με τόν όποίο οι «ιδεολόγοι» έρμήνευσαν αύτή τήν άυτονόμηση τοϋ πολιτικού μηχανισμού και τή μετατροπή τοϋ όλοκληρωτικού Κράτους σέ μιá άνεξάρτητη δύναμη πάνω άπό

\* Δέν πρέπει νά ξεχνάμε ότι τό 1ο Πενταετές Σχέδιο εΐναι ή περίοδος τής δημιουργίας ex nihilo μιás γιγαντιαίας σοβχοζικής και κολχοζικής γραφειοκρατίας. Τό 1937, άνάμεσα στους 1 751 000 διευθυντές τών σοβιετικών έπιχειρήσεων, όργανισμών σοβχός και κολχός, πού άποτελοϋν τή *stricto sensu* γραφειοκρατία: τούς managers τοϋ Birmingham, οι 582 000, δηλαδή τό 1/3, ήταν πρόεδροι και αντιπρόεδροι τών κολχός, μέλη δηλαδή ενός Ιθύνοντος κοινωνικοϋ στρώματος πού δημιουργήθηκε τό 1931 με τήν «άναγκαστική κολλεκτιβοποίηση». Τό 1937, οι γεωπόνοι και οι άλλοι γεωργικοί ειδικοί ήταν 176 000. Τό 1953, ό άριθμός τους άνέβηκε σέ 1 400 000—πράγμα πού κάνει άκόμα πιό «έκπληκτική» τή γόνιμη κρίση πού μαστίζει τή σοβιετική γεωργία...

\*\* Στό Β' τόμο τοϋ ίδιου βιβλίου «Η κρίση τοϋ Μαρξισμού».

τις διαφοροποιημένες, μέσα στις παραγωγικές σχέσεις, κοινωνικές τάξεις. Ο ιστορικός του μέλλοντος, που θά θέλει να αποκτήσει μία ιδέα για την αλλόκοτη πνευματική σύγχυση που χαρακτηρίζει τον «άριστερο» μα- νιχαϊσμό, θά πρέπει να διαβάσει με μεγάλη προσοχή τις σκέψεις ενός «χριστιανοσοσιαλιστή», του Henri Bartoli, πάνω στο πρόβλημα της σχέ- σης ανάμεσα στην οικονομικά άρχουσα γραφειοκρατία και την πολιτικά άρχουσα γραφειοκρατία.

Κρίνοντας τη θεωρία του Burnham, ο Bartoli παρατηρεί ότι «είναι πολύ δύσκολο να παραδεχτούμε ότι οι managers αποτελούν μία άρχουσα τάξη, γιατί έχουν αποκτήσει την πλήρη διαχειριστική εξουσία και είναι συνεπώς οικονομικά ιδιοκτήτες των παραγωγικών μέσων». Στις ολοκληρω- τικές χώρες, ή κύρια εξουσία ανήκει στο κόμμα που μονοπωλεί τις πολιτικές αρμοδιότητες. Το κόμμα είναι που ανεβάζει και κατεβάζει τους διευθυντές, τους σχεδιαστές και τους οργανωτές της οικονομίας, και το κόμμα είναι αυτό που καθορίζει τα κέρδη... Βέβαια, καθώς τίποτα δεν τους υποχρεώ- νει να δώσουν λογαριασμό στην κοινωνία, καθώς δεν είναι διορισμένοι από την κοινωνία και διαχειρίζονται τα κοινά όχι κάτω από το έλεγχο της, οι πολιτικοί \* δεν αποτελούν ακόμα μία τάξη, αλλά μπορούν, αν αυτή ή κατάσταση διαιωνιστεί, να γίνουν, κατά κάποιο τρόπο, συλλογικοί ιδιοκτήτες της εξουσίας και να σφετεριστούν νέες υπεραξίες»... **Αλλά,** μάς καθησυχάζει ο Bartoli, «δταν ο Στάλιν προειδοποιεί τους κομμουνι- στές ήγέτες και τους ζητάει να κρατήσουν με κάθε τρόπο την επαφή με τις μάζες» και όταν ο Ζντάνωφ καταδικάζει τους ποιητές, τους μουσικούς και τους λογοτέχνες που «δείχνουν μία στάση φυγής και δεν μένουν πιστοί στην κοινωνική αποστολή τους», ή στάση και του Στάλιν και του Ζντάνωφ δείχνει ότι έχουν καθαρά επίγνωση αυτού του κινδύνου» \*\*. Έτσι, το γεγονός ότι ο μονολιθικός καποραλισμός οδήγησε τον παραλογισμό μέχρι το σημείο να μετατρέψει τον Ζντάνωφ σε Ροί Ubu των γραμμάτων και των τεχνών, παρουσιάζεται στα μάτια του H. Bartoli σά μία έγγυηση του ... άταξικού χαρακτήρα της γραφειοκρατικής κοινωνίας! Τότε, το πρό- σφατο άνοιγμα του (κλεισμένου από τον Ζντάνωφ) Μουσείου των Γάλλων Ίμπρεσιονιστών στη Μόσχα ή οι τελευταίες δηλώσεις ενός από τα θύ- ματα του Ζντάνωφ : του μουσικού Κατσατουριάν, ο οποίος κατηγορήσε την κυβέρνηση ότι θέλησε να «γραφειοκρατικοποιήσει τη μουσική» \*\*\* και, γενικά, το πλήθος των ενδείξεων για το «τέλος του ζντανωφισμού» \*\*\*\*, θά πρέπει να σημαίνει, για την περιεργη λογική του H. Bartoli, όχι ότι οι ρώσοι

\* Ο Bartoli μιλάει πολύ χαρακτηριστικά για μία revanche des Commissaires!

\*\* Henri Bartoli : La doctrine économique et sociale de Karl Marx (1950) σελ. 301 - 304. Θά πρέπει να υπενθυμίσουμε στον αναγνώστη ότι ο H. Bartoli είναι ο «θεωρητικός» της «χριστιανοσοσιαλιστικής» ομάδας του περιοδικού *Esprit*.

\*\*\* Μπορεί όμως να συλλάβει κανείς ότι ένας οποιοσδήποτε (και ό πιο επαναστά- τής) μουσικός θά μπορούσε να κατηγορήσει μία οποιαδήποτε άστική κυβέρνηση ότι πή- γε να επιβάλει ένα οποιοδήποτε *embourgeoisement* της μουσικής ; ...

\*\*\*\* Βλ. το άρθρο του A. Werth : *Vers la fin du jdanovisme* στον «*Observa- teur*» No 186 (3-12-1953).

διανοούμενοι και καλλιτέχνες τείνουν να ξαναβροῦν ὀρισμένες στοιχειώδεις ἐλευθερίες, ἀλλὰ ὅτι ... « οἱ πολιτικοὶ τείνουν νὰ γίνουν μιὰ τάξη καὶ νὰ σφετεριστοῦν νέες υπεραξίες » ! Στὴν πραγματικότητα, ὅμως, αὐτὴ ἡ ἐξομοίωση τοῦ σοσιαλισμοῦ μὲ τὸν καποραλισμὸ (καὶ ἐπαναλαμβάνουμε ὅτι καμιά καποραλιστικὴ ἐπανάσταση ἀπ' ὅσες ἐξέρωμε δὲν ἔδωσε σ' ἕνα ὁποιοδήποτε πρόσωπο ἐξουσίες ἀνάλογες μ' αὐτὲς ποὺ ex officio ἀπόχτησε ὁ Ζντάνωφ) δὲν εἶναι τίποτα τὸ ἐκπληκτικὸ ἀπὸ μέρος ἔστω κι ἑνός ... « χριστιανοσοσιαλιστῆ » ὅπως ὁ H. Bartoli, γιὰ τὸ τέλος τοῦ βιβλίου του, ὅπου εὐχαριστεῖ τὸ πνεῦμα τοῦ Marx γιὰ ὅλα ὅσα τοῦ ἔμαθε, ὁ H. Bartoli μᾶς ἀποκαλύπτει ὅτι « ὁ Marx τὸν βοήθησε κυρίως νὰ καταλάβει ὅτι ἔξω ἀπὸ τὸ Χριστὸ δὲν ὑπάρχει καμιά λύση τῶν ἀντιφάσεων καὶ ὅτι ἡ Παρουσία μένει ἕνα θρησκευτικὸ μυστήριο ... la Parousie reste un mystère » \* !!

Αὐτὸ ὅμως ποὺ εἶναι ἀληθινὰ ἐκπληκτικὸ εἶναι νὰ βλέπει κανεὶς μαρξιστὲς τῆς περιωπῆς τοῦ Emil Lederer καὶ τοῦ Rudolf Hilferding νὰ πιστεύουν ὅτι ἡ τρομοκρατικὴ φύση τοῦ ὀλοκληρωτικοῦ «δυναμισμοῦ» ἐπιτρέπει στὸ ὀλοκληρωτικὸ Κράτος νὰ ὑψωθεῖ πάνω ἀπὸ τὴν οἰκονομία καὶ τὶς τάξεις ποὺ λειτουργοῦν μέσα στὶς παραγωγικὲς σχέσεις ! Ἔτσι ὁ Lederer ὑποστηρίζει ὅτι τὸ χιτλερικὸ κράτος μπόρεσε νὰ ὑψωθεῖ πάνω ἀπὸ τὴν ἀστικὴ καὶ ἀπὸ τὴν ἐργατικὴ τάξη γιὰ τὴν ἀντιπροσωπεύει ὄχι μιὰ ὀποιαδήποτε κοινωνικὴ τάξη ἢ μιὰ ὀποιαδήποτε ταξικὴ συνείδηση ἀλλὰ τὶς declassées, ἀπογυμνωμένες ἀπὸ κάθε ταξικὸ προσδιορισμὸ, μάζες \*\*. Ἔτσι καὶ ὁ συγγραφέας τοῦ Finanz Kapital ὑποστηρίζει ὅτι «τὸ Ρωσικὸ καθεστῶς, ὅπως καὶ κάθε ὀλοκληρωτικὸ καθεστῶς, δὲν προσδιορίζεται ἀπὸ τὸ χαρακτῆρα τῆς οἰκονομίας. Ἄντίθετα, ἡ οἰκονομία προσδιορίζεται ἀπὸ τὴν πολιτικὴ, διευθύνεται ἀπὸ τὸ Κράτος καὶ ὑποτάσσεται στοὺς σκοποὺς τοῦ Κράτους. Ἡ ὀλοκληρωτικὴ ἐξουσία ἀντλεῖ τὴν οὐσία τῆς μέσα ἀπὸ τὴν οἰκονομία, ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει οὔτε γιὰ τὴν οἰκονομία οὔτε καὶ γιὰ τὴν τάξη ποὺ κυριαρχεῖ μέσα στὸ οἰκονομικὸ σύστημα, ὅπως συμβαίνει στὰ καπιταλιστικὰ κράτη \*\*\*. Βέβαια ὁ Lederer καὶ ὁ Hilferding διαφέρουν ριζικὰ ἀπὸ τὸν H. Bartoli, ἀπὸ τὴν ἀποψη ὅτι δὲν παίρνουν στὰ σοβαρὰ τὶς «προειδοποιήσεις τοῦ Στάλιν» οὔτε καὶ βλέπουν κανένα «σοσιαλιστικὸ» περιεχόμενο στὰ οὐκάζια τοῦ Ζντάνωφ. Τὰ κριτήριά τους ὅμως εἶναι τὰ ἴδια μὲ τὰ κριτήρια τοῦ Bartoli, ἀπὸ τὴν ἀποψη ὅτι θεωροῦν τὴ σύμφυτη μὲ τὸν ὀλοκληρωτισμὸ τρομοκρατία σὰ μιὰ ἀπόδειξη τοῦ «ὑπερταξικοῦ» χαρακτῆρα τοῦ ὀλοκληρωτικοῦ κράτους. Φαινομενικὰ ἔχουν δίκαιο, γιὰ τὴν τρομοκρατία τῆς Γκεστάπο καὶ τῆς Γκεπεοῦ ἔκανε,

\* Op. cit. σελ. 406. Δὲν ἀποκλείεται ἔξω ἀπὸ τὸ Χριστὸ νὰ μὴν ὑπάρχει καμιά δυνατὴ λύση τῶν ἀντιφάσεων. Ἄλλὰ τί σχέση ἔχει ὁ Marx μ' ὅλα αὐτὰ ; Εἶναι σὰ νὰ διαβάσει κανεὶς στὸ τέλος ἐνός βιβλίου περὶ Einstein ὅτι «μᾶς βοήθησέ κυρίως νὰ καταλάβουμε ὅτι στὴν ἀρχὴ τοῦ κόσμου ἦταν ἕνα μεγάλο φτερωτὸ φίδι...».

\*\* B. A. Emil Lederer : The State of the Masses (New York 1940).

\*\*\* Rudolf Hilferding : Capitalisme d' Etat ou Economie d' Etat totalitaire, ἄρθρο στὴ Revue Internationale No 18 (Ὀκτώβριος 1947) σελ. 116.

ὅπως θάλεγε ὁ Marx, «ὄλες τίς τάξεις νά γονατίσουν ἄφωνες καί ἀνίσχυρες μπρός στίς μπαγιονέττες» καί τὰ στρατόπεδα συγκέντρωσης, καί ἰσοπέδωσε ὄλες τίς τάξεις, τόσο τίς οἰκονομικά ἄρχουσες, ὅπως οἱ γερμανοὶ καπιταλιστές καί οἱ πρῶσοι ἀριστοκράτες τοῦ Herrenklub ἢ οἱ σοβιετικοὶ γραφειοκράτες, ὅσο καί τίς οἰκονομικά ἀρχόμενες τάξεις. Καί στίς δύο περιπτώσεις ἔβαλε τὸ προλεταριάτο καί τοὺς ἀγρότες μέσα στὴν ἀπειριόριστη ὑποταγή. Τὸ γεγονός ὅτι ὁ Χίτλερ ἀνάγκασε τὸν Thyssen νά ἐξοριστεῖ ἢ ὅτι ὁ Στάλιν τουφέκιζε ἀπὸ καιρὸ σὲ καιρὸ μερικές χιλιάδες γραφειοκρατῶν, γιὰ νά ρίξει πάνω τους ὄλη τὴ λαϊκὴ δυσἀρέσκεια, τὸ γεγονός ὅτι, μαζὶ μὲ τὸ habeas corpus τὸ ὀλοκληρωτικὸ καθεστῶς ἐξαφάνισε αὐτὲς τίς ἴδιες τίς βάσεις κάθε ὀργανωμένης, «policee», κοινωνίας, μπορεῖ *ἐντελῶς ἐπιπέλαια* νά θεωρηθεῖ μ' ἀπόδειξη τῆς θεωρίας ὅτι «τὸ ὀλοκληρωτικὸ κράτος δὲν ὑπηρετεῖ οὔτε τὴν οἰκονομία οὔτε καί τὴν τάξη ποὺ κυριαρχεῖ μὲς στὸ οἰκονομικὸ σύστημα».

Στὴν πραγματικότητα, αὐτὴ ἡ αὐτονόμηση τοῦ τρομοκρατικοῦ μηχανισμοῦ τῶν ὀλοκληρωτικῶν καθεστώτων ὑπῆρξε ἓνα πρόσκαιρο φαινόμενο. Στὴ Γερμανία, ὀλάκερο τὸ ἀστικὸ καθεστῶς—καί ὄχι ἀπλῶς ὁ ἀντιχιτλερικός Thyssen ἢ ὁ φιλοχιτλερικός Kruup—πῆγε νά καταποντιστεῖ μὲς στὴν κρίση τοῦ 1929 καί μόνο ἓνα κόμμα τρομοκρατικὸ σὰν τὸ ἐθνικοσοσιαλιστικὸ κόμμα μποροῦσε νά σώσει τὸ ἀστικὸ καθεστῶς ἀπὸ τὸν κίνδυνο τῆς ἐπανάστασης. Ἔτσι, στίς ἐκλογές τοῦ 1928, τὸ χιτλερικὸ κόμμα εἶχε μόνο 810 000 ψήφους (2.6 % τοῦ συνόλου) ἐνῶ τὰ μαρξιστικὰ κόμματα συγκέντρωναν 12 439 000 ψήφους (τὰ 40,5 %), τὸ 1930, τὸ χιτλερικὸ κόμμα εἶχε 6 407 000 ψήφους (τὰ 18,3 %), ἐνῶ τὰ μαρξιστικὰ κόμματα εἶχαν 13 178 000 ψήφους (τὰ 37.6 %), καί τὸ 1932, τὸ χιτλερικὸ κόμμα εἶχε 13 799 000 ψήφους (τὰ 37,3 %), ἐνῶ τὰ μαρξιστικὰ κόμματα εἶχαν 13 330 000 ψήφους (τὰ 35,9 %). Ἐκεῖνο τὸν καιρὸ, ἡ ἐργατικὴ τάξη συγκέντρωνε τὰ 45 % τοῦ γερμανικοῦ πληθυσμοῦ, τὰ μεσοαστικὰ στρώματα τὰ 45—50 % καί ἡ μεγαλοαστικὴ τάξη τὰ 5 — 10 %.

Μόνον ὁ τρομοκρατικὸς μηχανισμὸς τοῦ ἐθνικοσοσιαλιστικοῦ καθεστώτος (ποὺ τὰ στελέχη του προέρχονταν ἀποκλειστικὰ σχεδὸν ἀπὸ τὰ μικροαστικὰ καί τὰ μεσοαστικὰ στρώματα) μποροῦσε νά ἐξουδετερῶσει τὴν ἀντίδραση τῆς ἐργατικῆς τάξης, ποὺ στὸ σύνολό της ἔμενε πιστὴ στὴ μαρξιστικὴ ἰδεολογία. Καί καθὼς δὲν εἶναι δυνατὸ στὴ σημερινὴ ἐποχὴ νά ἐξουδετερωθεῖ ἡ ἀντίδραση τῶν 45 % τοῦ πληθυσμοῦ χωρὶς ὀλάκερη ἡ κοινωνία νά ἰσοπεδωθεῖ κάτω ἀπὸ τὸν ὀλοκληρωτικὸ δεσποτισμὸ, τὸ ὀλοκληρωτικὸ κράτος δὲν ἦταν δυνατὸ νά σώσει τὸ ἀστικὸ καθεστῶς παρὰ μόνο ὑποτάζοντας καί τὴν ἀστικὴ τάξη. Αὐτὴ ὁμως ἡ φαινομενικὴ αὐτονόμηση τοῦ κρατικοῦ μηχανισμοῦ ἀπέναντι στίς κοινωνικὲς τάξεις δὲν κράτησε παρὰ μόνο ὅσον καιρὸ χρειαζόταν γιὰ νά συντριβοῦν ὄλες οἱ ἐργατικὲς ὀργανώσεις καί νά ἐπιβληθεῖ ἡ στρατιωτικὴ πειθαρχία πάνω σ' ὄλη τὴν κοινωνία: οἱ βάσεις τῆς καπιταλιστικῆς παραγωγῆς ἔμειναν οἱ ἴδιες ἀπὸ τὴν ἀποψη τῶν καπιταλιστῶν: δὲν ἀλλοιώθηκαν παρὰ μόνο ἀπὸ τὴν ἀποψη τῶν ἐργατῶν, ποὺ μέσα σὲ μερικὰ χρόνια ἔχασαν ὄλα τὰ δι-

καιώματα που είχαν κατακτήσει ύστερα από ένδοξους αγώνες.

Κάτι ανάλογο γίνθηκε και στην ΕΣΣΔ την ίδια εποχή. Τα μέσα που χρησιμοποιήθηκαν ήταν πολύ αγριότερα και στοίχισαν τη ζωή πολύ περισσότερων εκατομμυρίων ανθρώπων, γιατί πρόκειται :

α) όχι τόσο για τη διατήρηση αλλά για τη δημιουργία των βάσεων ενός νέου έκμεταλλευτικού καθεστώτος και

β) όχι για την άπλη έξουδετέρωση ενός (διχασμένου άλλωστε) εργατικού κινήματος αλλά για τη συντριβή μιας εργατικής τάξης που είχε πολύ περισσότερες πολιτικές εξουσίες από τη γερμανική, και για την πολιτική και οικονομική καθυπόταξη μιας συμπαγούς αγροτικής μάζας που διατηρούσε από το 1922 ως το 1930 μια σχετική οικονομική ανεξαρτησία.

Για τη σοβιετική γραφειοκρατία πρόκειται όχι να διατηρηθούν αλλά να δημιουργηθούν, να διαμορφωθούν και να στερεοποιηθούν οι βάσεις της εξουσίας της μέσα στις παραγωγικές σχέσεις (διαφοροποίηση των μισθών κτλ.). Γι' αυτό το σκοπό, έπρεπε ταυτόχρονα να εκκαθαριστεί ο κρατικός μηχανισμός απ' όλους τους «παλαιούς μπολσεβίκους» και απ' όλα τα προλεταριακά στοιχεία και να εξαφανιστεί ή πολιτική εκπροσώπηση και η συνδικαλιστική αυτονομία της εργατικής τάξης. Ταυτόχρονα, η υπανάπτυξη της σοβιετικής βιομηχανίας έκανε αδύνατη την εξαφάνιση με κανονικά «οικονομικά» μέσα της ανεξάρτητης (έμπορευματικής ή όχι) παραγωγής στην ύπαιθρο· ή έξουδετέρωση των ανεξάρτητων μικρών και μεσαίων αγροτών, που αποτελούσαν την πολυπληθέστερη ρωσική τάξη, δεν ήταν δυνατό να γίνει παρά μόνο με καθαρά διοικητικά και τρομοκρατικά μέσα (άναγκαστική ένταξη των αγροτών στα κολχόζ, ομαδικοί έκτοπιμοί κτλ.). Για λόγους που θα αναπτύξουμε άλλοι\* ή σοβιετική γραφειοκρατία ήταν υποχρεωμένη να χτυπήσει ταυτόχρονα όλους της τους αντιπάλους και σε όλα τα μέτωπα· και αυτός ο ολοκληρωτικός χαρακτήρας της γραφειοκρατικής επανάστασης έξηγε τον ολοκληρωτικό χαρακτήρα του κομματικού και τρομοκρατικού μηχανισμού, που ανέλαβε να τη φέρει σε πέρας.

Το γεγονός ότι 300 000 γραφειοκράτες έπεσαν θύματα της τρομοκρατίας που δημιούργησε και σταθεροποίησε την εξουσία της ίδιας τους της τάξης δέ σημαίνει καθόλου μια *revanche des Commissaires*, όπως σκέπτεται ο Bartoli. Τουναντίον, η ομάδα που αναλογικά υπέστη τη μεγαλύτερη καταστροφή είναι η ομάδα άκριβώς των «κομμισαρίων»: το μπολσεβικικό κόμμα. Όπως έδειξε η τύχη του Μπέρια, τίποτα πιο επικίνδυνο δεν υπάρχει από το να είναι κανείς αρχηγός της αστυνομίας σ' ένα αστυνομικό κράτος· αλλά το γεγονός ότι οι αρχηγοί της αστυνομίας πέφτουν θύματα της ίδιας τους της τρομοκρατίας δεν αλλάζει κατά τίποτα τον χαρακτήρα ενός αστυνομικού κράτους\*\*. Αυτή η αυτόνομη του τρομοκρατικού μηχανισμού του ολοκληρωτικού κράτους είναι πρό-

\* Στο Β' τόμο του έργου.

\*\* Οι υπάλληλοι του παλαιού Βασιλείου ήταν —νομικά— δοῦλοι του Φαραώ. Στην πραγματικότητα όμως, απ' αυτούς εξαρτιώταν η ύπαρξη και η λειτουργία της κρατικοποιημένης οικονομίας και *συνεπώς* αυτόι ήταν η άρχουσα τάξη ... /

σκαιρο μονάχα φαινόμενο που τελειώνει μαζί με την καθυπόταξη των κατωτέρων τάξεων και την ανοικοδόμηση των κοινωνικοοικονομικών βάσεων της ταξικής κυριαρχίας της γραφειοκρατίας. "Όπως θάλεγε ο Μαρξ, το ολοκληρωτικό κράτος αντίτιθεται προς την τάξη που κυριαρχεί μες στην οικονομία, και τη νικάει με τον ίδιο τρόπο με τον οποίο ή θρησκεία νικάει το βέβηλο κόσμο : το κράτος βρίσκεται αναγκασμένο να αναγνωρίσει την οικονομική της εξουσία, να τη σεβαστεί και, στο τέλος μάλιστα, να βρεθεί κάτω από την εξουσία της "Ετσι, στο τέλος όλων των αιματηρών έκκαθάρσεων που συνόδεψαν την άστραπιαία «σοσιαλιστική» βιομηχανοποίηση, ή τάξη που βγήκε κερδισμένη σε όλα τα πλάνα ήταν ή γραφειοκρατία και αυτός που επικύρωσε τη νίκη της ήταν αυτός ο ίδιος ο Στάλιν. "Ετσι, το 1939, στο 18 συνέδριο του Κ. Κ., όπου αποφασίστηκε πρώτα να καταργηθούν οι καταστατικές αρχές που εξασφάλιζαν τον έργατικό χαρακτήρα του μπολσεβικικού κόμματος και ύστερα να σταματήσουν πια οι έκκαθάρσεις που έκαναν το βίο άβιωτο στα ίδια τα μέλη της άρχουσας τάξης, ο Στάλιν κατάγγειλε με μιá βαρυσήμαντη έπιμονή τις «σφαλερές αντίληψεις αυτών που περιφρονούν την 'ντελλιγκέντσια (δηλαδή τη γραφειοκρατία) και τη θεωρούν για δύναμη ξένη, και μάλιστα έχθρική, άπέναντι στην έργατική και την άγροτική τάξη» \*...

Αυτό όμως που είναι ακόμη πιο έκπληκτικό -είναι ή άπόπειρα ενός φιλοσόφου, όπως ο ήδη καθηγητής στο Collège de France Maurice Merleau Ponty, να θεμελιώσει τη θεωρία του ολοκληρωτικού καθεστώτος πάνω στην έγελειανή φιλοσοφία του Κράτους. 'Η άπόπειρα αυτή αναπτύσσεται στο βιβλίο του Humanisme et Terreur (1947), που άποτελεί μιá άπάντηση στα προβλήματα που άνακίνησαν τα μυθιστορήματα του Arthur Koestler και ιδίως το Darkness at Noon (γαλλ. μετ. Le zéro et l'infini) και τα δοκίμιά του (και ιδίως «'Ο Γιόγκι και ο Κομμισσάριος», που δημοσιεύτηκε άρχικά σε μιá σειρά άρθρων στο περιοδικό Les Temps Modernes με τον χαρακτηριστικό τίτλο : 'Ο Γιόγκι και ο Προλετάριος).

«Στο έργο του Koestler, το πρόβλημα της πολιτικής δράσης, και γενικότερα το πρόβλημα της σχέσης του ανθρώπου με την ιστορία, ξεπέφτει στο έπίπεδο μιáς άφρημένης θεωρίας για την «ετερογένεια των σκοπών και των μέσων». 'Ο Koestler ξαναθέτει το παλιό πρόβλημα των σκοπών και των μέσων κάτω από την μορφή μιáς παραδοξικής (γιατι δικαιώνει ταυτόχρονα τον πιο μυστικόπαθο άσκητισμό και τον πιο κνικό μακκιαβελισμό) θεώρησης της ανθρώπινης ύπαρξης, που θέλει να παρουσιάσει την ανθρώπινη ιστορία σε μιá πόλωση ανάμεσα σε δυο θεμελιώδεις άπέναντι στη ζωή στάσεις, που συμβολίζονται από τον «Γιόγκι» και τον «Κομμισσάριο». Ουσία και πεπρωμένο των Γιόγκι είναι ή πίστη στην άπέραντη αξία της ατομικής ύπαρξης και ή άρνηση της χρησιμοποίησης κάθε μέσου — όσοδήποτε άποτελεσματικού κι αν είναι, όσοδήποτε άξιος κι αν είναι ο άπώτερος σκοπός που έξυπηρετεί — που υποβιβάζει τον άνθρωπο και δέ σέβεται την έλευθερία και την αξιοπρέπείά του. "Όπως ο ήρωας του Ντοστογιέφσκι, έτσι και ο Γιόγκι

\* Staline : Les questions du léninisme II, 305.

θεωρεί τὸν ἑαυτὸ του ὑπεύθυνον γὰρ ὅτι συμβαίνει πάνω στὴ γῆ καὶ πιστεύει ὅτι ἡ ἀνθρωπότητα δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ προτιμήσῃ ἀκόμα καὶ τὴν πιὸ τέλεια εὐτυχία, ἂν πρέπει νὰ τὴν ξεαγοράσῃ μὲ τὸ «αἷμα ἐνὸς ἀθώου», μὲ τὸ «κλάμα ἐνὸς μικροῦ παιδιοῦ». Γι' αὐτὸ ὁ Γιόγκι εἶναι στοὺς αἰῶνες τῶν αἰῶνων καταδικασμένος στὴν ἀπραξία· ἂν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἦταν Γιόγκι ἢ ἄγιοι, ἱστορία δὲν θὰ ὑπῆρχε καὶ ἡ ἀνθρωπότητα θάταν ἀκόμα στὴν ἐποχὴ τῶν σπηλαίων ἢ τὸ πολὺ, μόλις θάχε φτάσει στὸν ἀργυρεὶο τοῦ Γκάντι. Ἀντίθετα, ὁ Κομμισάριος ἔχει ὁλότελα ξεγοράσει τὸν ἐσωτερικὸ του κόσμον καὶ τὴν ἠθικὴ του καθαρότητα, ἔχει ξεριζώσει ἀπὸ μέσα του κάθε συμπόνοια, κάθε ἀνθρώπινη σχέση μὲ τὸν παλιὸν του. Ὁ Γιόγκι πιστεύει στὴ βελτίωση τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὰ μέσα, ὁ Κομμισάριος πιστεύει στὴν πρόοδο τῆς κοινωνίας ἀπὸ τὰ πάνω. Στὸ ὄνομα τοῦ μακρinoῦ καὶ τοῦ μελλοντικοῦ ἀνθρώπου ὁ Κομμισάριος περιφρονεῖ τὸν παλιὸν του, τὸ ζωντανὸ ἄτομον τοῦ παρόντος, καὶ συνηθίζει νὰ τὸν βλέπει σὰν ἓνα μέσον, σὰν ἓνα «εὔτε λὲς λίπασμα», ὅπως ἔλεγε ὁ Ἰβάν Καραμαζώφ, «κάποιος μέλλουσα ἀρμονία»: τῆς προόδου. Ἔτσι, ὁ Κομμισάριος καταλήγει στὴν ἰδέα τῆς «δικτατορίας τῆς ἀντικειμενικῆς ἀλήθειας», στὴν ἰδέα, δηλαδή, ὅτι μόνο μιὰ φωτισμένη μειοψηφία μπορεῖ νὰ ὀδηγήσῃ τὸ κοπάδι τῶν ἀνθρώπων στὴν ἱκανοποίηση τῶν πραγματικῶν τους ἀναγκῶν — αὐτῶν τῶν ἀναγκῶν ποὺ ἔτσι εὐτελὲς καθὼς παρουσιάζεται ὁ ἀνθρώπος στὰ μάτια τοῦ Κομμισάριου, περιορίζονται στὸ ἐλάχιστον. Ἔτσι, τὰ ἀπάνθρωπα μέσα ποὺ χρησιμοποιοῦσε προσωρινὰ γίνονται μόνιμα αὐτοσκοποὶ καὶ ὁ κόσμος τοῦ Κομμισάριου (ὅπως καὶ τοῦ Μεγάλου Ἰερραξέσταθι) στὸ ἔργο τοῦ Ντοστογιέφσκυ) δὲν εἶναι παρὰ ἡ μετατροπὴ τῶν σχέσεων ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους σὲ σχέσεις ἀνάμεσα σὲ πράγματα, ἡ ἀντικατάσταση τῆς ἐλεύθερης αὐτοανάπτυξης τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὴν καταναγκαστικὴ ὀργανωμένη πρόοδο τῆς κοινωνίας, ἡ ἐξαφάνιση τῆς ἀγάπης καὶ τοῦ σεβασμοῦ τοῦ ἀνθρώπου κάτω ἀπὸ τὴν ἐπιδίωξη μιᾶς ἀπογυμνωμένης ἀπὸ κάθε ἀνθρώπινο περιεχόμενο ἀποτελεσματικότητας. Ἐνα χάσμα ἀγεφύρωτο χωρίζει τὸν Γιόγκι καὶ τὸν Κομμισάριο, τὸν ἀνθρώπον καὶ τὸν ἑαυτὸν τοῖ : ἀνάμεσα σ' αὐτὰ τὰ δυὸ ὄρια, τὸ «φασματοσκοπίον» τοῦ Koestler δὲν μᾶς δείχνει παρὰ μιὰ «ἀνθρώπινη — πολὺ ἀνθρώπινη» σειρὰ ἀπὸ συμβιβασμούς, ποὺ κρύβουν τὴν ἀληθινὴ οὐσία τῆς ἱστορίας, τὴ σύγκρουση δηλαδή ἀνάμεσα στὴν ἠθικὴ καθαρότητα καὶ τὴν πραχτικὴ ἀποτελεσματικότητα. Ἡ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου δὲν εἶναι τοῦ «κόσμου τούτου»· ὅλα γίνονται μάταια, ἀφοῦ οἱ καλύτερες προθέσεις ἢ δὲν ἔχουν καμιὰ πραχτικὴ ἀποτελεσματικότητα ἢ αἶμα γίνονται κοινωνικὲς πράξεις ὀδηγοῦν στὰ πιὸ ἀπάνθρωπα ἀποτελέσματα, ἀφοῦ τὰ ὕλικά καὶ βίαια μέσα, ποὺ ἀναγκαστικὰ χρησιμοποιεῖ ὁ ἀνθρώπος γιὰ νὰ πραγματοποιήσῃ μέσα στὴν κοινωνία τοὺς ἀγνότους ἀκόμα σκοποὺς, γίνονται ἀπὸ τὴν ἴδια τὴ μοίρα τῶν πραγμάτων ἀνεξάρτητα ἀπὸ τοὺς σκοποὺς του καὶ, στὸ τέλος, ὁ ἀνθρώπος καταλήγει νὰ ἐξυπηρετεῖ συνειδητὰ ἢ ἀσυνειδητὰ σκοποὺς διαμετρικὰ ἀντίθετους ἀπ' αὐτοὺς ποὺ φανταζόταν στὴν ἀρχὴ ὅτι ἐπιδιώκει. Ἔτσι, ὁ δυϊσμός ποὺ βρίσκεται ἤδη μέσα στὴν ἀφηρημένη αὐτόνομη ἠθικὴ τοῦ Kant καὶ ποὺ παρ' ὅλη τὴν κριτικὴ τοῦ Hegel εἶχε μείνει ἀπαρατήρητος ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ φιλελευθερισμοῦ καὶ τῆς λατρείας τῆς προόδου, πῆρε ἔμφανικὰ σῆμα· τὶς διαστάσεις μιᾶς νιχλιστικῆς ἀρνήσεως τῆς ἱστορίας, ἐνὸς ἀνυπέβλητου διλήμματος ἀνάμεσα στὴν «πραχτικὴ ἀποτελεσματικότητα» καὶ τὴν «ἠθικὴ καθαρότητα» ποὺ παρουν-

σίασε αυτή την ίδια την ανθρώπινη πράξη σαν ένα ανυπέροβλο τραγικό πρόβλημα, σ'α μιὰ τραγωδία δίχως κάθαρση. Πώς όμως βγαίνει κανείς απ' αυτό το αδιέξοδο που εκμηδενίζει κάθε προσπάθεια του ανθρώπου να πραγματοποιηθεί προς τὰ ἔξω; Αὐτὴ ἡ πάλη τῶν συνειδήσεων εἶναι καταδικασμένη νὰ γυρνᾷ μες σ' αὐτὸ τὸ φαῦλο κύκλο που βλέπει στους ἐφιάλτες του ὁ Γιόγκι; Ὁ Sartre, στὸ *L'Être et le Néant*, ὀδηγεῖ αὐτὸν τὸν φαῦλο κύκλο στὶς ἀκραίες του συνέπειες: «Πραγματοποιώντας ἕνα καθεστὸς πανελευθερίας — ἐλευθερίας γιὰ μᾶς καὶ γιὰ τοὺς ἄλλους — δὲν κάνουμε ἄλλο ἀπὸ νὰ ρίχνουμε μὲ τὴ βία τοὺς ἄλλους στὴν ἐλευθερία, δηλ. δὲν κάνουμε ἄλλο ἀπὸ νὰ τοὺς ἀπαγορεύουμε νὰ χρησιμοποιήσουν τὶς ἐλεύθερές τους δυνατότητες νὰ ἀνισταθοῦν, νὰ ἐπιμεινουν καὶ γενικὰ νὰ ἀναπτυχθοῦν καὶ νὰ πραγματοποιηθοῦν κάτω ἀπὸ τὶς συνθήκες ἑνὸς ἀνελευθεροῦ καθεστῶτος» (σελ. 480). Ὁ Hegel, ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά, δείχνει μιὰ διέξοδο: στὴν περίφημη «Διαλεκτικὴ τοῦ δούλου καὶ τοῦ κυρίου», ὁ δούλος μὲ τὴν ἐργασία του γίνεται κύριος τοῦ κυρίου του καὶ μεταμορφώνεται σὲ μιὰ αὐτόνομη συνείδηση γιὰ τὸν ἑαυτό της. Πάνω σ' αὐτὸ τὸ μοτίβο ὁ Marx στήριξε μιὰ ὀλίγη ἐπαναστατικὴ ἠθικὴ μὲ τὴν ὁποία ἡ ἀνθρώπινη ἱστορία βγαίνει καὶ ξεπερνᾷ τὸν φαῦλο κύκλο. Ὁ Hegel, πιστὸς στὸ πνεῦμα τοῦ διαφωτισμοῦ, πίστευε στὴν ἔλευση μιᾶς φάσης τῆς ἱστορίας ὅπου οἱ κανόνες τῆς δράσης θὰ ταυτίζονταν μὲ τοὺς κανόνες τῆς ἠθικῆς συνείδησης, ὅπου ὁ ἄνθρωπος ξεπερνώντας τὸ «ἀφηρημένο δῆλημα» τῶν «σκοπῶν καὶ τῶν μέσων», τοῦ «πρὸς τὰ μέσα» καὶ τοῦ «πρὸς τὰ ἔξω», θὰ μπορούσε νὰ ὑπάρχει ταυτόχρονα καὶ ἅν ἐλευθερία καὶ ἅν πανελευθερία. Γιὰ τὸν ἑαυτό του καὶ γιὰ τοὺς ἄλλους, σὰ συνείδηση καὶ ἅν πραγματικότητα. Ὁ ποζιτιβισμὸς καὶ ὁ προοδευτισμὸς εἶχαν τὴν ἴδια ἐμπιστοσύνη στὴν ἱστορία καὶ ὁ Durkheim εἶδε μέσα στὴν τελειοποίησιν τῆς διαίτησης τῆς ἐργασίας τὴν ἀντικειμενικὴ βάση μιᾶς «ὀργανικῆς ἀλληλεγγύης» καὶ μιᾶς πραγματικῆς δημοκρατίας. Τὴν ἴδια ἀποφατικότητα εἶχε καὶ ὁ Marx, μόνο που τὴν ἔλευση αὐτῆς τῆς φάσης τὴν εἶδε συγκεκριμένα μέσα στὴν ἀνθρώπινη πρωτοβουλία, μέσα στὴν ἱστορικὴ δράση τοῦ προλεταριάτου: τῆς τάξης τῶν «πὸ καθαρὰ ἀνθρώπων ἀνθρώπων». Γιὰ τὸν Marx, αὐτὸ που ὁ Hegel ὀνομάζει πορεία τοῦ «παγκοσμίου πνεύματος» δὲν εἶναι, σὴν σημερινὴ φάση τῆς ἱστορίας, παρὰ ἡ ταξικὴ πάλη, ἡ ταξικὴ συνειδητοποίηση καὶ, γενικώτερα, ὅλη ἡ διαδικασία μὲ τὴν ὁποία τὸ Προλεταριάτο μεταμορφώνεται ἀπὸ ἄπλο ἀντικείμενο ἐκμετάλλευσης σὲ ὑποκείμενο γιὰ τὸν ἑαυτό του, σὲ αὐτόνομο φορέα τῆς ἱστορίας. Γιὰ τὸν Marx, μέσα σὴν διαδικασία αὐτὴ λύνεται ριζικὰ τὸ πρόβλημα τῆς συνύπαρξης τῶν ἀνθρώπων καὶ ἡ ἱστορία βγαίνει ἔξω ἀπὸ τὸ φαῦλο κύκλο τῆς «ἀπόλυτης ὑποκειμενικότητας» καὶ τῆς «ἰπόλυτης ἀντικειμενικότητας», ὅπως καὶ ξεπερνᾷ καὶ τὴν ἀπατηλὴ λύση τοῦ Φιλελευθερισμοῦ. Τότε πραγματοποιεῖται, γράφει ὁ Marx σ' ἕνα ἀπὸ τὰ ἐνδιαφέροντα νεανικά του ἔργα (τὸ λεγόμενο «Χειρόγραφο τοῦ 1844»)· «ἡ ἀληθινὴ λύση τοῦ ἀνταγωνισμοῦ» ἀνάμεσα στὸν ἄνθρωπο καὶ σὴν φύση, ἀνάμεσα στὸν ἄνθρωπο καὶ τὸν ἄνθρωπο, τὸ ἀληθινὸ ξεπέραςμα τῆς σύγκρουσης ἀνάμεσα σὴν ὑπαρξὴ καὶ τὴν οὐσία (sic) ἀνάμεσα σὴν ἀντικειμενικὴ πραγματοποίηση καὶ τὴν κατάφαση τοῦ ἀνθρώπου, ἀνάμεσα σὴν ἐλευθερία καὶ τὴν ἀνάγκη, ἀνάμεσα στὸ ἄτομο καὶ στὸ σύνολο».

Μὲ τὶς παραπομπὲς αὐτὲς στὰ νεανικά ἔργα τοῦ Hegel καὶ τοῦ

Marx ó Merleau - Ponty ξανάφερε τὸ πρόβλημα τῆς «ἠθικότητας» καὶ τῆς «ἀποτελεσματικότητας» στὴ σωστή του βάση ἢ μάλλον στὴ σωστή του ἀφεταιρία. Τῶντι, ἂν ὁ Koestler μᾶς ἔκανε νὰ ξαναγυρίσουμε στὰ παλιὰ διλήμματα τῆς Αὐτόνομης Ἠθικῆς τῆς ἐποχῆς τοῦ διαφωτισμοῦ (εἶναι ἡ ἐποχὴ τοῦ «Ἀντιμακκιαβέλη» τοῦ Φρειδερίκου τοῦ Μεγάλου), μὲ τὸν Merleau - Ponty προχωρήσαμε κατὰ μισὸ αἰῶνα καὶ φτάσαμε στὴ νεανικὴ ἡλικία τοῦ Marx, στὶς παραμονές τῆς Ἐπανάστασης τοῦ 1848! Στὸν Koestler, ἡ ἀντίθεση Γιόγκι καὶ Κομισσάριου δὲν μπορεῖ νὰ ὀδηγήσει παρὰ σ' ἓναν πεσσιμισμό καὶ σὲ μιὰ ἄρνηση τῆς πράξης, ποὺ πολὺ δύσκολα καταφέρνουν νὰ κρύψουν τὸν ἀντιδραστικὸ καὶ κονφορμιστικὸ τους χαρακτήρα. Στὸν Merleau - Ponty, ἡ ἀντίθεση Γιόγκι καὶ Προλετάριου καταλήγει σὲ μιὰ μυθοποίηση τῆς ἀφηρημένης ἔννοιᾶς τοῦ «Προλεταριάτου», μέσα στὴν ὁποία, χωρὶς καμιὰ κριτικὴ θεμελίωση, συνταυτίζονται ἡ ἐργατικὴ τάξη, οἱ λεγόμενες «ἐργατικὲς ἡγεσίες» καὶ τὸ λεγόμενο «ἐργατικὸ Κράτος»: Ἔτσι, ὁ Merleau - Ponty, παρ' ὄλη τὴν ἐντιμότητα καὶ τὴν ἐλευθερία τῆς σκέψης του, μᾶς ὀδηγεῖ σ' ἓνα κομπούζιο, μὲς στὸ ὁποῖο φειχισμὸς τοῦ γεγονότος καὶ ὁ σταλινικὸς κονφορμισμὸς μᾶς παρουσιάζονται γιὰ μόνες δυνατὲς διέξοδοι. Γιὰ τὸν Merleau - Ponty, τὰ διλήμματα τοῦ Koestler εἶναι ἀνύπάρκτα γιατί εἶναι ἀφηρημένα, γιατί ἡ σύγκρουση δὲν γίνεται ἀνάμεσα στὸν Γιόγκι καὶ τὸν Κομισσάριο, ἀλλὰ ἀνάμεσα στὸν Γιόγκι καὶ τὸν Προλετάριο, ἀνάμεσα στὴν ἀδράνεια τῆς «καθαρῆς Ἠθικῆς», ποὺ ἰσοδυναμεῖ μὲ ὑποταγὴ καὶ «συνενοχί», καὶ στὴν ἐπαναστατικὴ δράση τοῦ Προλεταριάτου, τῆς μόνης, δηλαδὴ, τάξης ποὺ ἡ κυριαρχία τῆς εἶναι ὄχι μιὰ κυριαρχία μιᾶς τάξης πάνω στὴν κοινωνία ἀλλὰ ἡ κυριαρχία τῶν πιὸ καθαρὰ ἀνθρώπων ἀνθρώπων, τῆς μόνης τάξης ἀνθρώπων ποὺ εἶναι αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν «πανανθρώπινη»\*. Ἀσφαλῶς, τὸ διλήμμα τοῦ Koestler εἶναι ἀφηρημένο: «τόσο ἡ ἀρχή: στὴν πράξη δὲν πρέπει νὰ λογαριάζουμε τίς συνέπειές της, γράφει ὁ Hegel στὴ «Φιλοσοφία τοῦ Δικαίου» (§ 118), ὅσο καὶ ἡ ἀντίθετη ἀρχή: πρέπει νὰ κρίνουμε τίς πράξεις ἀπὸ τὰ ἀποτελέσματά τους καὶ νὰ βλέπουμε τὰ ἀποτελέσματα γιὰ μέτρο τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ δικαίου... ἀνήκουν καὶ οἱ δύο στὴν ἀφηρημένη σκέψη». Αὐτὸ ὅμως δὲν σημαίνει ὅτι τὰ διλήμματα τοῦ Merleau - Ponty εἶναι λιγότερο ἀφηρημένα. Ὅταν θέλουμε νὰ κάνουμε κριτικὴ τῆς ἀφηρημένης ἰδέας τῆς Αὐτόνομης Ἠθικῆς ἔχουμε κάθε δικαίωμα νὰ ἐπιστρέψουμε στὸν Hegel τοῦ 1807· ὅταν ὅμως θέλουμε νὰ κατανοήσουμε τὴ σημερινὴ πραγματικότητα στὴν ὀξύτερὴ τῆς ὄψης («Οὐμανισμὸς» καὶ «Τρομοκρατία» εἶναι, μποροῦμε νὰ ποῦμε, οἱ ὀριακὲς ἐμπειρίες τῆς σημερινῆς ἐποχῆς) δὲν μποροῦμε νὰ ἐπιστρέψουμε στὸν Marx τοῦ 1844, γιὰ τὸν ἀπλοῦστατο λόγο ὅτι, ἐνῶ τὸ 1844 τὸ προλεταριὰτὸ ἦταν μιὰ ἀφηρημένη ἔννοια, σήμερα τὸ Προλεταριάτο εἶναι μιὰ ὀλάκερη πραγματικότητα φτιαγμένη ἀπὸ ἐνὸς αἰῶνα πλουσιώτατη ἱστορία—μιὰ πραγματικότητα ποὺ εἶτε τὸ θέλουμε εἶτε δὲν τὸ θέλουμε, εἶναι ἔτσι ποὺ εἶναι καὶ

\* Humanisme et Terreur σ. XIV 161—2.

δέν είναι άλλιώς. Από τή μιá μεριά, ó Koestler δέν κάνει ούτε κριτική ούτε άνάλυση τοϋ μαρξισμού σάν θεωρίας άλλá υποτίθεται ότι θέλει νά δώσει μιá αυθεντική εικόνα αϋτοϋ τοϋ ψυχολογικοϋ τύπου που παρουσιάζεται φορέας τής μαρξιστικής επαναστατικής πολιτικής και που τόν όνομάζει «Κομμισάριος»: Στο *Darkness at Noon*, ó «εϋτυχής» Κομμισάριος (αϋτός που τά έχει καλά με τήν ιστορία δηλ. με τó επαναστατικό καθεστώς) έμφανίζεται με τó πρόσωπο τοϋ άστυνομικοϋ Γκλέτκιν και ó «δυστυχής» Κομμισάριος (αϋτός που έπαψε νά τάχει καλά με τó καθεστώς δηλ. με τήν 'Ιστορία) έμφανίζεται με τά χαρακτηριστικά τοϋ άντιπολιτευόμενου Ρουμπατσώφ που, όπως ó Μπουχάριν και ó Ζηνόβιεφ, περνάει μιá βαθύτατη κρίση, είναι έτοιμος νά λυγίσει και νά υπογράψει τή δήλωση μετανοίας και νομιμοφροσύνης που πιθανόν νά τοϋ σώσει όχι μόνο τή ζωή αλλά και τήν «επαναστατική του υπόληψη». Από τήν άλλη μεριά, ó Merleau-Ponty λέει ότι ó τύπος τοϋ Κομμισάριου είναι μιá άφαίρεση και ένα σχήμα, ότι ó Ρουμπατσώφ δέν εκφράζει τή μαρξιστική άντίληψη για τήν πράξη αλλά μιá μοιρολατρική της, ως ποίμε, παρέκκλιση, ότι «άγνοεί τήν υποκειμενικότητα» και «παραδίδεται στο δικαστήριο τής ιστορίας», ενώ, αντίθετα, ó «μαρξισμός δέν είναι ούτε ή άρνηση τής υποκειμενικότητας ούτε ó έπιστημονιστικός όλισμός τοϋ Ρουμπατσώφ αλλά μιá θεωρία τής συγκεκριμένης υποκειμενικότητας και τής συγκεκριμένης δραστηριότητας δηλ. τής υποκειμενικότητας που δρά μες στήν 'Ιστορία» \* ... και «ένα ξεπέρασμα τοϋ διλήμματος τής υποκειμενικότητας και τής άντικειμενικότητας» \*\* κ.λ.π. Αϋτό όμως καθόλου δέν έμποδίζει τόν Merleau-Ponty, μόλις προσπαθήσει κι αϋτός με τήν σειρά του νά έξηγήσει τή διαγωγή τοϋ Μπουχάριν, νά ξαναχρησιμοποιήσει τήν όχι μαρξιστική γλώσσα τοϋ Ρουμπατσώφ, μεταφρασμένη όμως στήν έγελειανή διάλεκτο τής «δυστυχισμένης συνείδησης»: «Στο τέλος τής ιστορίας, κατά τόν Hegel \*\*\*, ή συνείδηση έπρόκειτο νά συμφιλιωθεί με τόν έαυτό της. 'Η δυστυχισμένη συνείδηση ήταν ή άποξενωμένη άπό τόν έαυτό της συνείδηση που βρίσκεται άντιμέτωπη με ένα έπέκεινα (Transcendance) άπό τó όποιο δέν μπορεί ούτε νά άποχωριστεί και πάνω στο όποιο δέν μπορεί νά κυριαρχήσει. 'Όταν ή 'Ιστορία θά έπαυε νά είναι ή 'Ιστορία τών κυρίων και θά γινόταν ή 'Ιστορία τών ανθρώπων, ó κάθε άνθρωπος θάπρεπε νά βρει τόν έαυτό του μέσα στο κοινό έργο και νά πραγματοποιηθεί μέσα σ' αϋτό. 'Αλλά ακόμα κι αϋτή ή ίδια ή χώρα τής επανάστασης (ή ΕΣΣΔ) δέν βρίσκεται στο τέλος τής 'Ιστορίας: ή πάλη τών τάξεων δέν τελειώνει με μιá μαζική προσταγή, ή δυστυχισμένη συνείδηση (sic) δέν εξαφανίζεται με διατάγματα \*\*\*\* ... «'Η όμολογία τών κατηγορημένων είναι μιá άρχή τοϋ μεσαιωνικοϋ

\* Op. cit. 24.

\*\* Op. cit. 25: όλα αϋτά είναι τόσο άσαφή ώστε σημαίνουν ό,τι θέλουμε, και στεγάζουν τά πιό αντίθετα πράγματα.

\*\*\* 'Η θεολογία έξακολουθεί: Τί θά πει «τέλος τής 'Ιστορίας»; Πάνω σε τί μπορούμε νά βασιστοϋμε για νά χρησιμοποιοϋμε μιá τέτοια έννοια;

\*\*\*\* Op. cit. 72 - 3. Δέν έπρόκειτο για τή «δυστυχισμένη συνείδηση» αλλά για τήν έργατική δημοκρατία, ή όποία καταργείται με διατάγματα ....

δικαίου, λέει ο Μπουχάριν. 'Ο μεσαίωνας δέν τέλειωσε, ή 'Ιστορία δέν έπαψε νά εΐναι σατανική' μπορεί άκόμα νά έξαπατά τήν καλή συνείδηση και νά μετατρέπει τήν άπλή άντιπολίτευση σέ προδοσία. "Όσο τό 'Επέκεινα (Transcendance) και ή άποξένωση τοϋ άνθρώπου άπό τόν έαυτό του έξακολουθούν νά ύπάρχουν, τό δράμα τοϋ άντιπολιτευομένου μέσα στό Κομμουνιστικό Κόμμα εΐναι, τυπικά, τό ίδιο μέ τό δράμα τοϋ άίρετικού μέσα στην 'Εκκλησία. Και τοϋτο, όχι γιατί ο Κομμουνισμός εΐναι, όπως συγκεχυμένα τό φαντάζονται, μιá θρησκεία, αλλά γιατί και στις δυό περιπτώσεις τό άτομο παραδέχεται άπό τά πριν τή δικαιοδοσία τοϋ γεγονότος, και έχοντας άναγνωρίσει στην 'Εκκλησία τήν παρουσία τής θείας Πρόνοιας και στό Προλεταριάτο και στην 'Ηγεσία του μιá ιστορική άποστολή, έχοντας παραδεχτεί άπό τά πριν ότι ό,τιδήποτε συμβαίνει προέρχεται άπό τό Θεό ή άπό τή λογική τής 'Ιστορίας, (τό άτομο) δέν μπορεί έτσι νά ύποστηρίζει ως τό τέλος τήν προσωπική του θέση άντίκρου στην κρίση τοϋ Κόμματος και τής 'Εκκλησίας»\*. Τά ίδια άκριβώς λέει και ο Ρουμπατσώφ τοϋ Koestler, μόνο πού ο Merleau - Ponty σκεπάζει τά ίδια πράγματα μέ μιá έγχειλιανή φρασεολογία. Για τόν Koestler, ή 'Ανθρωπότητα δέν έχει φτάσει άκόμα στή στιγμή όπου μιá άκριβής, μαθηματικά διατυπωμένη, πολιτική έπιστήμη θά μπορέσει νά άπομακρύνει κάθε ύποκειμενικό στοιχείο άπό τήν πολιτική συνείδηση και θά μπορέσει έτσι νά οίκοδομήσει μιá καθαρά άντικειμενική παράσταση των σχέσεων τοϋ άνθρώπου μέ τήν 'Ιστορία. Μέχρι τή στιγμή αυτή ή πολιτική θά εΐναι κίνδυνος, φαντασία και στοιχήμα : «δ πολιτικός, λέει ο Koestler, θά παίζει στην τύχη και θά όφείλει νά πουλάει τήν ψυχή του στό διάβολο, έλπίζοντας ότι στό τέλος θά πάρει άφεση άμαρτιών άπό τήν 'Ιστορία». Αυτή εΐναι ή «σατανική» πλευρά, λέει και ο Merleau - Ponty, τοϋ μεσαίωνα μέσ στον όποιο ζούμε άκόμα. "Ετσι, ο Merleau - Ponty, στην άρχή δείχνει ότι τά διλήμματα τοϋ Koestler εΐναι άφηρημένα και άνύπαρκτα, γιατί μέσ στή «Φαινομενολογία τοϋ Πνεύματος» και στον Μαρξισμό «ξεπερνιούνται τά διλήμματα τής ύποκειμενικότητας και τής άντικειμενικότητας», και ύστερα τά ξαναπαίρνει για λογαριασμό του, άναγνωρίζοντας σ' ένα πολιτικό κόμμα τοϋ 20οϋ αΐωνα τό δικαίωμα νά έχει τήν ίδια λογική\*\* μέ τήν 'Εκκλησία τής 'Ιερής 'Εξέτασης : «Δείχνουμε, λέει στον πρόλογο τοϋ βιβλίου του, ότι τό δίλημμα τής συνείδησης και τής πολιτικής — νά εΐσαι σύμφωνος μέ τό Κόμμα ή νά εΐσαι σύμφωνος μέ τόν έαυτό σου, νά εΐσαι πιστός ή νά εΐσαι συνειδητός (εΐναι τά διλήμματα τοϋ Ρουμπατσώφ στα όποια έπιστρέφει ο Merleau - Ponty) έπιβάλλει στή συνείδηση μιá δραματική έκλογή, πού ο Marx δέν τήν είχε προΐξει και πού, συνεπώς, έκφράζει μιá κρίση τής μαρξιστικής διαλεκτικής»\*\*\*.

\* Op. cit. 73 - 4. Τί θά πεί Transcendance ; Μήπως πρόκειται για καμιά άλλη μυστηριώδη Parousie ;

\*\* Για τόν Merleau - Ponty ή «λογική» αυτή δέν εΐναι μιá νεύρωση αλλά μιá «άντικειμενική λογική» γιατί... δέν φτάσαμε άκόμα στό τέλος τής 'Ιστορίας !

\*\*\* Ibid σ. XXVII.

Τότε τί είδους «ξεπέρασμα» είναι ο μαρξισμός; Τότε, ποιά είναι ή διαφορά του μαρξισμού από την αυτόνομη ήθική, αφού κι οι δύο αποδείχονται έξισου άνισχυροι μπρός στην πραγματικότητα;

Το κομφούζιο όμως είναι τέτοιο, ώστε ο Merleau - Ponty κατορθώνει και υποστηρίζει με την ίδια πάντοτε λυρική σιγουράδα όλες — και τις πιο αντίθετες — απόψεις. Παραθέτοντας τη φράση του Koestler για τον πολιτικό που «πουλάει την ψυχή του στο διάβολο ελπίζοντας να πάρει άφεση άμαρτιών από την 'Ιστορία», αντίτάσσει, ξεχνώντας την «κρίση της διαλεκτικής», τη «βαθύτατη αντίληψη του μαρξισμού» κατά την όποία «ο άνθρωπος δεν είναι κλεισμένος στην ύποκειμενικότητα και καταδικασμένος να καταφεύγει στη μαγεία μόλις θελήσει να δράσει προς τα έξω. Ο μαρξισμός, πέρα από την έπιστημονική γνώση, βρήκε ένα καινούργιο θεμέλιο για την ιστορική αλήθεια μέσα στην αυθόρμητη λογική της ύπαρξής μας, μέσα στην άναγνώριση του προλεταρίου από τον προλετάριο και στην πραγματική ανάπτυξη της Έπανάστασης... Με τη συνολική μας πράξη, αν όχι με την έπιστημονική γνώση, άγγίζουμε το άπόλυτο ή μάλλον ή διανθρώπινη πράξη είναι το άπόλυτο». Στον ίδιο πρόλογο όπου βρίσκουμε τα «διλήμματα» και την «κρίση της Διαλεκτικής», ο Merleau - Ponty δίνει ένα όρισμό αυτής της μυστηριώδους «συνολικής πράξης» με την όποία «άγγίζουμε το άπόλυτο»! «Η μαρξιστική πολιτική είναι τυπικά δικτατορική και όλοκληρωτική. Άλλά αυτή ή δικτατορία είναι ή δικτατορία των πιο καθαρα ανθρώπινων ανθρώπων, αυτή ή όλοκληρωτικότητα είναι ή όλότητα των έργαζομένων κάθε είδους που *ξαναπαίρνουν* στην κατοχή τους το Κράτος και τα παραγωγικά μέσα. Η δικτατορία του προλεταριάτου δεν είναι ή θέληση μερικών γραφειοκρατών που μόνο αυτοί είναι μνημένοι, κατά τον Hegel, στα μυστικά της 'Ιστορίας, αλλά άκολουθεί την αυθόρμητη εξέλιξη των προλεταρίων όλων των χωρών, στηρίζεται πάνω στο ένστικτο των μαζών»\*.

Τι σχέση όμως έχουν αυτοί οι «πιο καθαρα άνθρωποι άνθρωποι» με αυτή τη μυστηριώδη Transcendance και μ' αυτή την Έκκλησία — Κόμμα, άπέναντι στις όποιες τα άτομα δεν μπορούν να υποστηρίξουν ως το τέλος την «προσωπική τους αντίληψη»; Άπό τη μιá μεριά, ή δικτατορία του προλεταριάτου «δεν είναι ή θέληση των γραφειοκρατών.. αλλά ή έλεύθερη ανάπτυξη των μαζών». Άπό την άλλη μεριά, παρατηρώντας τη σοβιετική πραγματικότητα, ο Merleau - Ponty άναγνωρίζει ότι το καθεστώς περιορίζει τη σημασία του προλεταριάτου μέσα «στην πολιτική ζωή της χώρας, στηρίζεται σε ένα καινούργιο στρώμα που ο τρόπος της ζωής του διαφέρει από τον τρόπο της ζωής των μαζών και ότι γι' αυτό, χρησιμοποιεί κλασικά αντιδραστικές ιδεολογίες. Οι κομμουνιστές έξηγούν αυτή την άλλαγή, λέγοντας ότι απογυμνώθηκαν από τις «αυταπάτες» τους. Δεν πιστεύουν προς το παρόν σ' αυτή τη λογική της 'Ιστορίας, κατά

\* Op. cit. XIV - XV. Γιατί «ξανα-παίρνουν στην κατοχή τους»; Πάλι ή έγγελειανή θεολογία της «Διαλεκτικής έπιστροφής στην άρχέγονη ένότητα».

την όποία ή οίκοδόμηση μιός σοσιαλιστικής οίκονομίας στηρίζεται πάνω στην ανάπτυξη της προλεταριακής συνείδησης και τη στηρίζει κι αυτή μέ τη σειρά της. Βέβαια δέ λέμε ότι ύπάρχει στην ΕΣΣΔ μιá άρχουσα τάξη ανάλογη μέ την άρχουσα τάξη των καπιταλιστικών χωρών, έφ' όσον στην ΕΣΣΔ τά ύπάρχοντα προνόμια αποδίνονται ανάλογα μέ την έργασία και ένόσω δέ δίνουν σέ κανένα άνθρωπο τά μέσα γιά νά έκμεταλλευτεί τους άλλους\*. Νομίζουμε ότι είναι παιδαριώδες νά προσπαθήσει κανείς νά έξηγήσει τη σημερινή κατεύθυνση της ΕΣΣΔ από τη «διψα της έξουσίας» ή από τά συμφέροντα της γραφειοκρατίας. Ή οίκοδόμηση των σοσιαλιστικών βάσεων της κοινωρίας συνοδεύεται από μιá όπισθοχώρηση της προλεταριακής ιδεολογίας... "Έτσι, τό έργατικό κράτος δέν είναι ή άνοδος στό φώς της Ιστορίας (la montée au grand jour de l'histoire) του προλεταριάτου όπως τό καθόρισε ό Marx\*\*.

Στήν πολεμική του κατά του Koestler ό M. Merleau-Ponty στηρίζόταν πάνω στό «μαρξιστικό όρισμό του προλεταριάτου» γιά νά αποδείξει ότι ό Κομμισάριος δέν είναι πορά μιá φανταστική όντότητα ή μιá άπατηλή άφαίρεση γιατί ό πραγματικός αντίπαλος του Γιόγκι είναι ό «ίπρωλετάριος» και ότι, συνεπώς, ό άνθρωπος έχει νά διαλέξει ανάμεσα στην άδράνεια της καθαρής ήθικής που συμβολίζει ό Γιόγκι και όχι τό «δυναμισμό» μιός μειοψηφίας που στό τέλος χρησιμοποιεί τους άλλους ανθρώπους σάν μέσα γιά την πραγματοποίηση των δικών της σκοπών που συμβολίζει ό Κομμισάριος, αλλά την έπαναστατική δράση του προλεταριάτου που φέρνει μέσα της τη δυνατότητα μιός όλοκληρωτικής άπελευθέρωσης των ανθρώπων και μιός «λύσης του αίνιγματος της Ιστορίας». Ταυτόχρονα όμως, στην κριτική που κάνει του «ρασιοναλισμού του Τρότσκι» προσπαθεί νά αποδείξει ότι ό «προλεταριακός ούμανισμός» (έτσι όνομάζει, κανείς δέν ξέρει γιατί, τό πρόγραμμα της τροτσκιτικής άντιπολίτευσης) ήταν μιá ούτοπία καταδικασμένη από τό δικαστήριο της Ιστορίας και ότι ή άντικειμενική άνικανότητα των άντιπολιτευομένων νά κατακτήσουν την έξουσία μεταμόρφωνε αυτή την ίδια την ύπαρξη και τη δραστηριότητά τους σέ «άντικειμενική προδοσία» και σέ «έγκλημα».

\* Είναι χαρακτηριστικό ότι όταν τό 1950 ό M. Merleau-Ponty και ό φίλος του J. P. Sartre «ανάκάλυψαν» τά σοβιετικά στρατόπεδα συγκέντρωσης, έσπευσαν νά δηλώσουν, μέ την ίδια πάντα λυρική σιγουράδα, ότι «ή σοβιετική κοινωρία είναι... διφορούμενη (ambiguë) γιατί παρουσιάζει σημάδια προόδου και συμπτώματα όπισθοδρόμησης. "Αν οι έγκλειστοι στα στρατόπεδα είναι 10 έκατομμύρια, ένώ ταυτόχρονα, στην κορυφή της σοβιετικής Ιεραρχίας, οι μισθοί και τό βιοτικό επίπεδο είναι 15—20 φορές ψηλότεροι από τους μισθούς των έλεύθερων εργατών, άναρωτιόμαστε άν είναι λογικό νά θεωρούμε άκόμα την ΕΣΣΔ γιά σοσιαλιστική κοινωρία» (Les Temps Modernes No 51 σελ. 1156). Ή Άγγλία της έποχής του Marx και του Engels παρουσίαζε άπειρα περισσότερα «σημάδια προόδου» από τη σημερινή ΕΣΣΔ. Άλλά—εύτυχώς—ό Marx και ό Engels δέν είδαν καμιά τέτοια ambiguité, μέσα στό γεγονός ότι οι (έλεύθεροι) Άγγλοι εργατές δούλευαν τότε 12—14 ώρες την ήμέρα...

\*\* Op. cit. σελ. 151—152.

Ἄλλὰ ἂν «τὸ ἐργατικὸ κράτος δὲν εἶναι ἡ ἄνοδος στὸ φῶς τῆς ἱστορίας τοῦ προλεταριάτου, ὅπως τὸ ὄρισε ὁ Marx» καὶ ἂν ὁ «προλεταριακὸς οὐμανισμὸς» δὲν εἶναι παρὰ μιὰ ἀνεφάρμοστη οὐτοπία, μήπως, τότε, καὶ ὁ Προλετᾶριος τοῦ Marx δὲν εἶναι παρὰ μιὰ φανταστικὴ ὄντοτητα —τόσο φανταστικὴ ὅσο εἶναι καὶ ὁ Κομμισσάριος τοῦ Koestler; Μήπως ἡ μόνη πραγματικότητα εἶναι αὐτὸς ὁ «ὑπερουράνιος τόπος» ὅπου κατοικεῖ ὁ ἄσαρκος Γιόγκι καὶ ὅλα τὰ ἄλλα, ὅλη ἡ ἱστορία, δὲν εἶναι παρὰ ὄνειρα ποῦ βλέπει ὁ Γιόγκι στὴ μάταιή του προσπάθεια νὰ ἀποχτήσῃ σάρκα καὶ ὅσπ' αὐτὴ καὶ μιὰ γήϊνη κατοικία; Καὶ ἐνὸσω τὸ «ἐργατικὸ κράτος» δὲν ἔκανε ἄλλο ἀπὸ νὰ ἀφήσῃ στὸ ἡμίφως τῆς ἱστορίας τὸ προλεταριάτο «ὅπως τὸ ὄρισε ὁ Marx», τὸ «δικαστήριον τῆς ἱστορίας» μᾶς ὑποχρεώνει ἢ νὰ ἀμφισβητήσουμε τὸ ἐργατικὸ περιεχόμενον αὐτοῦ τοῦ «ἐργατικοῦ κράτους» (πραγματικά, ἂν ὁ ὅρος «τὸ φῶς τῆς ἱστορίας» ἔχει κάποιον νόημα, μποροῦμε νὰ φανταστοῦμε ἓνα ἀστικὸ κράτος ποῦ νὰ μὴν φέρνῃ στὸ φῶς τῆς ἱστορίας τὴν ἀστικὴν τάξιν ἢ ἓνα φεουδαρχικὸ κράτος ποῦ νὰ καταδικάζῃ σὲ... ἀφάνειαν τὴν φεουδαρχίαν;) ἢ νὰ ἐγκαταλείψουμε τὸ μαρξιστικὸ «ὄρισμὸν τοῦ προλεταριάτου» καὶ νὰ ἐφεύρουμε κάποιον ἄλλο (πράγμα τοῦλάχιστον δύσκολον) ἢ δεδομένου ὅτι κάποιος, ἐπὶ τέλους, πρέπει νὰ «ἀνέβῃκε στὸ φῶς τῆς ἱστορίας», νὰ ξαναβροῦμε τὸν παλαιὸν μας γνωστὸν: τὸν «Κομμισσάριον»;

Ἄν ἀρνηθοῦμε τὸ ἐργατικὸ περιεχόμενον τοῦ «ἐργατικοῦ κράτους» χάνομε τὴν δυνατότητα νὰ συμφιλωθοῦμε μὲ τὴν μαρξιστικὴν πραγματικότητα. Ἄν ἐγκαταλείψουμε τὸ μαρξιστικὸ «ὄρισμὸν τοῦ προλεταριάτου», κινδυνεύομε νὰ μὴν μποροῦμε νὰ ἐξακολουθοῦμε νὰ καταγγέλλομε τὴν «καπιταλιστικὴν ἐκμετάλλευσιν». Γι' αὐτὸ, ὅπως θὰ δοῦμε ἀμέσως μετὰ, ὁ M. Merleau-Ponty καταλήγει, μὲ μερικὰς ἐπιφυλάξεις, σὲ μιὰ ἐπανέκδοσιν τοῦ «Κομμισσάριου», ἐπηξημένου καὶ βελτιωμένου μὲ τὴν ἐγγελευμένην θεωρίαν τοῦ Κράτους: «Ἄν ὁ Koestler χρησιμοποίησεν τὴν ἔννοιαν τοῦ «Κομμισσάριου» γιὰ νὰ παρουσιάσῃ τὴν μαρξιστικὴν πραγματικὴν ἀντιμαρξιστικὴν, ὁ M. Merleau-Ponty τὴν ξαναπαίρνει τώρα γιὰ λογαριασμὸν τοῦ γιὰ νὰ δείξῃ τὸν «ὑπερμαρξιστικὸν» χαρακτῆρα τῆς μαρξιστικῆς πραγματικότητος, γιὰ νὰ μᾶς κάνει δηλαδὴ νὰ ἀναρωτηθοῦμε μήπως αὐτὴ ποῦ ἐπαληθεύεται ἀπὸ τὴν πραγματοποίησιν τοῦ μαρξισμοῦ εἶναι ὄχι ἡ μαρξικὴ θεωρία τῆς ταξικῆς κοινωνίας ἀλλὰ ἡ ἐγγελευμένη θεωρία τοῦ ὑπερταξικοῦ κράτους! Καὶ ἀπ' αὐτὴν τὴν ἄποψιν, ἡ προσπάθεια τοῦ Merleau-Ponty ἐγγράφεται μέσα στὴ γενικότερη προσπάθεια τοῦ «ἀριστεροῦ» πνεύματος νὰ συμφιλωθῇ μὲ τὴν μαρξιστικὴν πραγματικότητα, θυσιάζοντας τὴν πρὸ στοιχειώδεις, μερικὰς φορὰς, κατακτήσεις τῆς μαρξιστικῆς θεωρίας καὶ ἐπιστρέφοντας σ' ἓνα προμαρξιστικὸ ἢ ὑπερμαρξιστικὸν τρόπον ἀντιμετώπισης τῆς ἱστορίας. Πραγματικά, ἀφοῦ πρῶτα χρησιμοποιεῖ, καὶ μάλιστα μὲ τὸ σημαντικότερον τρόπον, τὴν μαρξικὴν θεωρίαν τοῦ κράτους γιὰ νὰ ξεσκεπάσῃ τὴν «δημοκρατικὰς ἀταπάτας» καὶ νὰ δείξῃ τὴν ταξικὴν ὑφὴν τοῦ κράτους μέσα στὸ ἀστικὸν καθεστῶς, ξαφνικὰ, σύμφωνα μὲ τὸν τρόπον τοῦ σκέπτεσθαι ποῦ ἀνα-

λύσαμε πιο πριν όταν μιλήσαμε για τη «φύση και τη θετικότητα του μαρξισμού» (βλ. άνωτ. 4—5, 5—30), μόλις πλησιάζει την ΕΣΣΔ και προσπαθεί να την καθορίσει, ο Merleau-Ponty ξεχνάει το μαρξισμό και επιστρέφει στην . έγγελιανή φιλοσοφία του Κράτους: «Σε όλη την περίοδο της επαναστατικής μεταμόρφωσης, ρωτάει ο Merleau-Ponty, δεν μπορούμε να πούμε ότι ήμαστε πολύ κοντά στην έγγελιανή αντίληψη του κράτους, δηλαδή σ' ένα σύστημα, που σε τελευταία ανάλυση, αναθέτει σε μερικούς ανθρώπους το ρόλο των υποκειμένων της Ιστορίας και κρατάει όλους τους άλλους στη θέση άπλων αντικειμένων πάνω στα όποια εφαρμόζεται μια θέληση που τους ξεπερνάει»;\*. Με την ίδια λογική θα μπορούσαμε να αναρωτηθούμε μήπως δεν είμαστε πολύ κοντά στην Ινδική αντίληψη, κατά την όποια ή κάστα των ιερέων βγήκε από το στόμα, ή κάστα των γεωργών και των εμπόρων από την κοιλιά και τα πόδια και ή κάστα των παριών από τις πατούσες του Βράχμα. Τι θα πεί «υποκειμένα της Ιστορίας», «αντικείμενα της Ιστορίας» και *volonté transcendante* (sic) των πρώτων πάνω στους δεύτερους; Οι ρητορικές αυτές έκφρασεις μπορούν να χρησιμοποιηθούν σαν έτικέτες μόνο αν τους δώσουμε ένα συγκεκριμένο περιεχόμενο. Δίνουμε ένα τέτοιο συγκεκριμένο περιεχόμενο στους άφηρημένους αυτούς όρους όταν, στηριζόμενοι πάνω στα έμπειρικά δεδομένα, άπαντάμε στο έρώτημα που πρώτα άπ' όλα τίθεται: γιατί και με ποιά μέσα «μερικοί άνθρωποι» είναι ή γίνονται «υποκειμένα της Ιστορίας» (*δηλαδή άρχουσα τάξη*); γιατί και με ποιά μέσα «οί άλλοι» παραμένουν ή γίνονται «αντικείμενα» (*δηλαδή άρχόμενη και καταπιεζόμενη τάξη*) της *volonté transcendante* (*δηλαδή της κυρίαρχης θέλησης*) των πρώτων; «Όταν δίνουμε αυτό το συγκεκριμένο περιεχόμενο, κάνουμε έπιστήμη, όταν δεν το δίδουμε συσσωρεύουμε λέξεις πάνω σε λέξεις και ή εξήγησή μας δεν θα διαφέρει από την εξήγηση εκείνη που άνάγει τις κοινωνικές διαφορές στην άνατομία του Βράχμα...

Είναι χαρακτηριστικό ότι σε μια έποχή όξύτατων ταξικών άνταγωνισμών, όπως ή σημερινή, σε όλες εκείνες τις χώρες όπου ή ταξική ύψη του Κράτους έκδηλώθηκε ή έκδηλώνεται με μια πρωτοφανή στην ευρωπαϊκή Ιστορία, βίαια, καταπιεστική και έκμεταλλευτική μορφή, ή έπίσημη Ιδεολογία παρουσιάζεται σε μια άμεση έπιστροφή στην έγγελιανή φιλοσοφία του Κράτους «Όλα, άνεξάρτητα, τα όλοκληρωτικά κόμματα, που είναι οι φορείς της ταξικής αυτής βίας, έπιδιώκουν, παίρνοντας τη μορφή όχι κομμάτων αλλά στρατιωτικοεκκλησιαστικών ταγμάτων, να δημιουργήσουν την άυταπάτη μιās ταξικά ούδέτερης, οικουμενικής (άπάνω από την πολιτική κοινωνία) σφαίρας, που την προβάλλουν στην έξαπατημένη συνείδηση των καταπιεσμένων μαζών για την καθαυτό σφαίρα του Κράτους και της πολιτικής δράσης. Η αντίληψη αυτή διατυπώθηκε

\* Ibid. σελ. 115: «Les autres demeurant objets devant cette volonté transcendante...». Έκει όπου ο «έξιστανισιαστής» Ιδεολόγος βλέπει τη *volonté transcendante*, ο «όλιστής» Marx θα έβλεπε ένα άτυπομοκό ρόπαλο. Στο σημείο αυτό, δεν θα μπορούσαμε ποτέ να γίνουμε άρκετά μαρξιστές...

στη Γερμανία, όταν όρισμένοι «νεοεγελιανοί»\* θεωρητικοί του «έθνικοσοσιαλισμού», όπως ο νομικός Julius Binder ή ο κοινωνιολόγος Hans Freyer\*\* αποφάσισαν να δώσουν φιλοσοφική θεμελίωση στο χιτλερικό καθεστώς και προβλήθηκε με όρισμένες δειλές επιφυλάξεις από τον Merleau - Ponty για «φιλοσοφική» εξήγηση του σοβιετικού καθεστώτος. **Φαινομενικά**, το μόνο που άλλαξε είναι ή φρασεολογία : εκεί όπου ο Hegel μιλούσε για το κράτος - «πραγματοποίηση της αντικειμενικής ήθικής Ιδέας», σήμερα μιλάμε για τη *volonté transcendante*, για το Κράτος - ένσάρκωση της 'Ιστορίας, της Θείας Πρόνοιας, της έθνικής ολότητας, του «έθνικού πεπρωμένου» και άλλων ήχηρών παρομοιών. **Στην πραγματικότητα**, ο Hegel ήταν τόσο «όλοκληρωτικός» ώστε αν ζούσε σήμερα θα πίστευε ότι ζει σ' ένα κάτεργο ή σε μιá προϊστορική ζούγκλα ! Και τὰ πιό «άντιδραστικά στοιχεία της γενεάς του Hegel ή της γενεάς του Marx δέ θα μπορούσαν ποτέ να φανταστούν τις έξουσίες πάνω στο άτομο που επρόκειτο να δώσουν στο κράτος τὰ δημοκρατικά (για να μην πούμε τίποτα για τὰ «σοσιαλιστικά») καθεστώτα ! Συγκεκριμένα, ο Hegel ήταν τόσο «όλοκληρωτικός», ώστε είρωνεύεται συνεχώς τήν (τόσο άθωα άλλωστε) έπιμονή του Fichte να ζητάει από το Κράτος να οργανώσει όλες τις λεπτομέρειες της ζωής : «ο Fichte θάπρεπε να μην άσχολείται τόσο πολύ με το ζήτημα της όργάνωσης της ύπηρεσίας τών διαβατηρίων. Πραγματικά, έφτασε στο σημείο να ζητάει να μπει στο διαβατήριο τών υπόπτων όχι μόνο ή σήμανσή τους αλλά άκόμα και το πορτραίτο τους»\*\*\*. Μιά τέτοια προσβολή της έλευθερίας του άτόμου ξέφευγε όλότελα από τις προσλαμβάνουσες του Hegel : αυτή και μόνο ή φράση άρκει για να δείξει το τί ήταν το Κράτος του 1820 όπως και το τί γιγάντιες «πρόοδοι» έχουν γίνει από τότε ως τὰ σήμερα. Και το ότι ο Binder, ο Freyer ή ο Merleau - Ponty πήγαν να μετατρέψουν τον Hegel σε «πάτρωνα» του χιτλερικού ή του σταλινικού όλοκληρωτισμού, μάς δίνει το μέτρο της άλλόκοτης πνευματικής σύγχυσης που έφερε ή αναγέννηση αυτής της «δουλοπρεπούς λατρείας του Κράτους» στις μέρες μας ...

«Τό σημερινό πρόβλημα, λέει ο M. Merleau - Ponty, είναι να μάθουμε αν ο γέρος Hegel θα νικήσει το νεαρό Marx»\*\*\*\*, το να μάθουμε δηλαδή αν το ιστορικό έργο της οικοδόμησης μιáς λογικής κοινωνίας πρόκειται να εκπληρωθεί από μιá γραφειοκρατία έγελιανού στυλ ή από ένα προλεταριάτο «όπως το καθόρισε ο Marx». "Αν πρόκειται να στηριχτούμε σ' αυτά που «προφήτεψαν» ο Marx και ο Hegel, κανείς από τους δύο δέν «ένικησε» γιατί και οι δύο άποτείνονταν σε μιá πραγματικότητα (το προκαπιταλιστικό πρωσικό κράτος του 1820 και τὰ άνώριμα προλεταριακά κινήματα του 1848) που δέν έχει καμιá σχέση με τη δική μας πραγματικότητα. Μπορούμε να πούμε ότι ο Hegel «νίκησε» τον Marx γιατί

\* Βλ. το βιβλίο του : Der deutsche Volksstaat, 1934.

\*\* Βλ. ιδιαίτερα το βιβλίο του : Politische Inseln, 1936.

\*\*\* Πρόλογος στη Rechtsphilosophie, σελ. 34.

\*\*\*\* Op. Cit. σελ. 161—162.

άσφαλως τὸ σημερινὸ προλεταριάτο ὄχι μόνο ἀποδείχτηκε ἀνίκανο νὰ λύσει τὴν καθεστωτικὴ κρίση τοῦ καπιταλισμοῦ, ὅπως ἐκδηλώθηκε τὸ 1929, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ πού μπόρεσε νὰ ἀναπτύξει μιὰ ἐπαναστατικὴ δραστηριότητα, δηλαδὴ στὴ Ρωσία τοῦ 1917, δὲν ἔκανε ἄλλο ἀπὸ νὰ συντελέσει στὸ σχηματισμὸ καὶ τὴ διαμόρφωση μιᾶς νέας ἄρχουσας τάξης, τῆς γραφειοκρατίας, πού ἡ κυριαρχία της στηρίζεται πάνω στὴν οἰκονομικὴ ἐκμετάλλευση καὶ τὴν πολιτικὴ καταπίεση τοῦ ἴδιου τοῦ προλεταριάτου Μποροῦ με ὅμως ἐξίσου νὰ ποῦμε ὅτι ὁ Marx «ἐνίκησε» τὸν Hegel γιὰτὶ ἀσφαλως ἡ σημερινὴ γραφειοκρατία ὄχι μόνο δὲν ἀποτελεῖ μιὰ ταξικὴ οὐδέτερη σφαῖρα ἀνυψωμένη πάνω ἀπὸ τὶς τάξεις πού ἔχουν διαφοροποιηθεῖ μέσα στὶς παραγωγικὲς σχέσεις, ἀλλὰ ἀντίθετα τείνει νὰ γίνει, ἢ ἔχει ἤδη γίνει, ἡ ἄρχουσα τάξη μέσα στὶς παραγωγικὲς σχέσεις «ὅπως τὶς καθόρισε ὁ Marx». Δὲν ἔχουμε παρὰ νὰ δοῦμε τὸ τί εἶναι αὐτὲς οἱ παραγωγικὲς σχέσεις μέσα σὶδ καθεστῶς πού, κατὰ τὸν Merleau - Ponty, ἀποτελεῖ μιὰ «προσέγγιση πρὸς τὴν ἐγγελευμένη ἀντίληψη τοῦ Κράτους» (!) γιὰ νὰ καταλάβουμε γιὰτὶ ὁ Marx καὶ ὁ Engels ἔλεγαν στὸ Κομμουνιστικὸ Μανιφέστο ὅτι «Ἡ πολιτικὴ ἐξουσία εἶναι ἡ ὀργανωμένη ἐξουσία μιᾶς τάξης γιὰ τὴν καταπίεση μιᾶς ἄλλης τάξης. "Ὅταν τὸ προλεταριάτο... γίνεται μὲ ἐπαναστατικὰ μέσα ἡ ἄρχουσα τάξη καὶ καταργήσει τὶς παλιὲς παραγωγικὲς σχέσεις, τότε μαζὶ μ' αὐτὲς τὶς παραγωγικὲς σχέσεις θὰ καταργήσει καὶ αὐτὲς τὶς ἴδιες τὶς προϋποθέσεις τῆς ὑπαρξης κάθε ταξικοῦ ἀνταγωνισμοῦ, τῆς ὑπαρξης τῶν τάξεων ἐν γένει, καὶ συνεπῶς θὰ καταργήσει καὶ αὐτὴ τὴν ἴδια τοῦ τὴν ταξικὴ κυριαρχία. Καὶ τότε στὴ θέση τῆς παλιᾶς ἀστικῆς κοινωνίας μὲ τὶς τάξεις της καὶ τοὺς ταξικοὺς της ἀνταγωνισμοὺς, θὰ ἐμφανιστεῖ μιὰ συνεταιριστικὴ κοινωνία, ὅπου ἡ ἐλεύθερη ἀνάπτυξη τοῦ καθενὸς θὰ εἶναι ἡ προϋπόθεση τῆς ἐλεύθερης ἀνάπτυξης ὄλων...»\*. Καὶ στὸ μέτρο πού οἱ φράσεις αὐτὲς ἔχουν ἕνα κάποιον νόημα, θὰ μπορούσαμε νὰ καταλάβουμε τὸ ἀληθινὸ νόημα αὐτῆς τῆς ἀνατροπῆς τοῦ μαρξισμοῦ, πού περιέχεται στὴ «θεωρία» τοῦ «ὀρθοδόξου μαρξιστῆ» καθηγητῆ Bettelheim πού ἀναφέραμε πρὶν\*\* καὶ κατὰ τὴν ὁποία «στὴν ἀρχή, ὁ σοσιαλισμὸς δὲ σκοπεύει νὰ ἀλλάξει τὶς παραγωγικὲς σχέσεις...».

"Ἄν τὸ ἐρώτημα γιὰ τὸ «ποιὸς θὰ νικήσει;» ἀνάμεσα στὸν Hegel καὶ τὸν Marx, μᾶς καλεῖ νὰ διαλέξουμε ἀνάμεσα στὶς δύο διαμετρικὰ ἀντίθετες μεθόδους σκέψης, πού ἀντιπροσωπεύουν ὁ Marx καὶ ὁ Hegel, γιὰ νὰ κοιτάξουμε νὰ καταλάβουμε αὐτὰ πού γίνονται γύρω μας, αὐτὸς πού ἀσφαλως «νίκησε» εἶναι ὁ Marx. Καὶ τὸ πρόβλημα πού τίθεται δὲν εἶναι τὸ ἄγνοο καὶ ἀνύπαρκο δίλημμα τοῦ Koestler : ἡ πραγμαγματικὴ σύγκρουση δὲ γίνεται ἀνάμεσα στὸν Γιόγκι καὶ τὸν Κομμισάριο τοῦ Koestler οὔτε καὶ ἀνάμεσα στὸν Γιόγκι καὶ τὸν Προλετάριο τοῦ Merleau - Ponty. Τόσο ὁ Κομμισάριος ὅσο καὶ ὁ Προλετάριος συμβολίζουν δύο

\* F, 548.

\*\* Σὲ ἄλλες σελίδες τοῦ βιβλίου τοῦ κ. Κ. Π. Σημ. Συντ.

πραγματικές επαναστατικές κοινωνικές τάξεις και ποτέ μὲς στήν Ἱστορία μιὰ επαναστατική κοινωνική τάξη δὲ βάλθηκε νὰ παλαίψει ἐναντίον μιᾶς φανταστικής ὀντότητας ὅπως ἡ «καθαρή ἠθικότητα» τοῦ «Γιόγκι».

Ὁ δονκιωτισμὸς—σὴν πιὸ βαθιὰ καὶ σὴν πιὸ συμβολική του σημασία—μιᾶς κοινωνικῆς τάξης ποὺ ἀντὶ γιὰ ἀνεμόμυλους βλέπει γίγαντες ἢ δαίμονες, ποὺ ἀνίκανη δηλ. νὰ λύσει τὰ δικά της πραγματικά προβλήματα βάλεται νὰ δημιουργεῖ φανταστικά, πέραν τοῦ κόσμου τούτου, προβλήματα, ἦταν πάντοτε σὴν Ἱστορία ἓνα ἀπὸ τὰ πιὸ σίγουρα σημάδια τῆς ἐπικείμενῆς τῆς διάλυσης. Τέτοιες ἐποχὲς εἶναι ἐξαιρετικά ἐνδιαφέρουσες, γιὰτὶ ἐπιτρέπουν στοὺς ἀγίους, στοὺς προφήτες καὶ στοὺς ἀποστόλους νὰ κυκλοφοροῦν ἀνάμεσα οὐρανοῦ καὶ γῆς πάνω στὶς σκάλες τοῦ Ἰακώβ ἀλλὰ δὲν ἔχουν καμιὰ ἀπόλυτα σχέση μὲ μιὰ ἐποχὴ σὰν τὴ σημερινή, ποὺ εἶναι θέατρο τῆς πιὸ ἄγριας, τῆς πιὸ πεζῆς, τῆς ὅσο γίνεται λιγότερο μεταφυσικῆς πάλης γιὰ τὴ διατήρηση καὶ γιὰ τὴν κατάκτηση τῆς ἐξουσίας.

Θέλω νὰ πῶ ὅτι ἡ πραγματικὴ σύγκρουση γίνεται σήμερα σὰν ἓνας πόλεμος ὄλων ἐναντίον ὄλων, ἀνάμεσα σ' ὅλες τὶς κοινωνικὲς τάξεις ποὺ **σὰν τέτοιες** διεκδικοῦν τὴν ἐξουσία: ἀνάμεσα στὸν Προλετάριο καὶ τοὺς Κομμισσαρίους, εἴτε ἀνήκουν σὴν ἀστική τάξη, εἴτε ἀνήκουν στὴ λεγόμενη «σοσιαλιστικὴ γραφειοκρατία», εἴτε ἀνήκουν στὴ λεγόμενη «προλεταριακὴ ἡγεσία». Ὅλοι αὐτοὶ εἶναι ὄντα πραγματικά: μποροῦμε νὰ τοὺς δοῦμε καὶ νὰ τοὺς ἀναγνωρίσουμε στὸ φῶς καὶ στὸ πεζοδρόμιο καὶ ὄχι μέσα στὶς «ἔννοιες — ποῦ— σκέφτονται— τὸν—ἐαυτὸ — τους» ἢ μέσα στὰ χρόνια ἢ τοὺς αἰῶνες ποὺ τοὺς χωρίζουν ἀπὸ τὸ περιβόητο «τέλος τῆς Ἱστορίας». Τὸ προλεταριάτο δὲν εἶναι αὐτὸ καθεαυτὸ μιὰ «οἴκουμ νικὴ τάξη», ἀλλὰ ἀπλῶς μιὰ κοινωνικὴ τάξη ποὺ εἶναι επαναστατικὴ ἢ δὲν εἶναι τίποτα» (Marx), ποὺ δηλ. ἢ γίνεται φορέας τῆς Ἱστορίας του καὶ ἀνοικοδομεῖ τὸ Σοσιαλισμὸ ἢ μένει αὐτὸ ποὺ εἶναι δηλ. ἓνα ἀπλὸ ἀντικείμενο ἐκμετάλλευσης, ὅτιδήποτε ὄνομα κι ἂν ἔχουν οἱ ἐκμεταλλεῦτές του. Οἱ «Κομμισσάριοι»—εἴτε μᾶς ἀρέσουν εἴτε δὲ μᾶς ἀρέσουν—δὲν εἶναι οἱ τερατόμορφοι δαίμονες ποὺ ἐπισκέπτονται τοὺς «Γιόγκι» γιὰ νὰ τοὺς βάλουν σὲ πειρασμό, ἀλλὰ κοινωνικὲς τάξεις καὶ κοινωνικὲς δυνάμεις ποὺ συγκρούονται μέχρι θανάτου μέσα στὰ πλαίσια ὄχι ἑνὸς ἠθικοῦ προβληματισμοῦ γιὰ τὰ μέσα καὶ τοὺς σκοπούς, ἀλλὰ μιᾶς βαθύτατης κοινωνικῆς κρίσης—καὶ μόνο μὲς στὰ πλαίσια αὐτὰ μποροῦμε νὰ καταλάβουμε καὶ αὐτὲς καὶ τὴ σύγκρουσή τους. Ἔτσι, τὸ μόνο ποὺ μποροῦμε νὰ καταλάβουμε εἶναι ὄχι τὸ «ποιὸς θὰ νικήσει», ἀλλὰ τὸ ποιὸ εἶναι τὸ πραγματικὸ περιεχόμενο αὐτῆς τῆς κοινωνικῆς σύγκρουσης ἀπὸ τὴν ὁποία ἐξαρτᾶται, ἴσως ἀπ' ὅλες σχεδὸν τὶς ἀπόψεις, αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ ἄνθρωπος καὶ τὰ λείψανα τῆς ἀξιοπρέπειας του.

# ΕΠΙ ΕΝΟΣ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ\*

ΥΠΟ ΤΟΥ Κ. ΚΩΝ. Α. ΔΟΘΑΝΑΣΙΑΔΗ  
Καθηγητού του Κ.Σ.Ε. τής Α.Σ.Β.Σ.

Διά να καταδειχθῇ ποία σημασία ἀποδίδεται εἰς τὴν ἀρτίαν μὲν ὄψωσιν τῶν νέων στατιστικῶν ἀλλαγῶν (Ἀγγλίαν, Η.Π.Α.) παραθέτω τὸ κατωτέρω πρόβλημα, ὅπερ ἐτέθη εἰς πτυχιακὰς ἐξετάσεις, μετὰ τῆς ὑπ' ἐμοῦ δοθείσης λύσεως αὐτοῦ.

**Πρόβλημα:**  $(x_1, y_1), (x_2, y_2), \dots, (x_n, y_n)$  εἶναι δείγμα τιμῶν  $x$  καὶ  $y$ , αἵτινες κατανέμονται ὑπὸ διμεταβλητῆν κανονικὴν μορφήν με ἴσας διακυμάνσεις  $\sigma^2$  καὶ καὶ συσχέτισιν  $\rho$ . Δείξει ὅτι  $u(=x+y)$  καὶ  $v(=x-y)$  εἶναι ἀνεξάρτητοι κανονικαὶ μεταβλητά. Ὅθεν δείξει ὅτι ὁ λόγος:

$$w = \frac{(1-\rho)s_u^2}{(1+\rho)s_v^2}$$

κατανέμεται ὑπὸ μορφήν λόγου διακυμάνσεων με  $v_1 = n - 1$  καὶ  $v_2 = n - 1$  βαθμοῦς ἐλευθερίας.

**Λύσις.** Συμφώνως πρὸς τὸ ἐπίταγμα ἔχομεν ἀφ' ἐνὸς

$$\phi(x, y) dx dy = \frac{1}{2\pi\sigma^2 \sqrt{1-\rho^2}} e^{-K} dx dy \quad (\alpha)$$

$$\text{ὅπου} \quad K = \frac{1}{2(1-\rho^2)\sigma^2} \{x^2 - 2xy\rho + y^2\}$$

( $x$  καὶ  $y$  ἀποκλίσεις ἀπὸ τῶν ἀντιστοιχῶν μέσων). Ἀφ' ἑτέρου

$$\left. \begin{aligned} u &= x + y \\ v &= x - y \end{aligned} \right\} (\beta) \quad \eta \quad \begin{aligned} \frac{u+v}{2} &= x \\ \frac{u-v}{2} &= y \end{aligned}$$

Ἡ Ἰακωβιανὴ τοῦ μετασχηματισμοῦ τῶν συντεταγμένων εἶναι

$$|J| = \left| \frac{d(x, y)}{d(u, v)} \right| = \begin{vmatrix} 1/2 & 1/2 \\ 1/2 & -1/2 \end{vmatrix} = \frac{1}{2}$$

ἐξ ἄλλου

$$x^2 = \frac{u^2 + v^2 + 2uv}{4}$$

$$y^2 = \frac{u^2 + v^2 - 2uv}{4}$$

$$2xy\rho = \frac{2\rho uv - 2\rho v^2}{4}$$

ἐπομένως

$$x^2 - 2xy\rho + y^2 = \frac{2u^2 + 2v^2 - 2\rho uv + 2\rho v^2}{4} = \frac{u^2(1-\rho) + v^2(1+\rho)}{2}$$

Κατ' ἀκολουθίαν ἡ  $(\alpha)$  γράφεται

$$\phi[x(u, v), y(u, v)] du dv = \frac{1}{2\pi\sigma^2 \sqrt{1-\rho^2}} e^{-K} du dv \frac{1}{2} \quad (\gamma)$$

$$\text{ὅπου} \quad K = \frac{1}{2\sigma^2(1-\rho^2)} \left\{ \frac{u^2(1-\rho) + v^2(1+\rho)}{2} \right\} = \frac{u^2}{2 \cdot 2\sigma^2(1+\rho)} + \frac{v^2}{2 \cdot 2\sigma^2(1-\rho)}$$

\* Statistical Relationship.

Ἄλλὰ ἐκ τῶν σχέσεων (β) πορίζομεθα διαδοχικῶς, κατὰ τὰ γνωστά.

$$u^2 = x^2 + y^2 + 2xy \quad \eta \quad \Sigma u^2 = \Sigma x^2 + \Sigma y^2 + 2\Sigma xy$$

$$\eta \quad s_{u^2}^2 = \sigma^2 + \sigma^2 + 2\sigma^2\rho = 2\sigma^2(1+\rho), \quad s_u = \sigma\sqrt{2(1+\rho)}$$

ὁμοίως  $v^2 = x^2 + y^2 - 2xy \quad \eta \quad \Sigma v^2 = \Sigma x^2 + \Sigma y^2 - 2\Sigma xy$

$$\eta \quad s_{v^2}^2 = \sigma^2 + \sigma^2 - 2\sigma^2\rho = 2\sigma^2(1-\rho), \quad s_v = \sigma\sqrt{2(1-\rho)}$$

Κατ' ἀκολουθίαν τῶν ἄνω ἢ (γ) γράφεται

$$\begin{aligned} \phi[x(u, v), y(u, v)]du dv &= \frac{e^{-\frac{u^2}{2s_{u^2}^2}}}{2\sigma\sqrt{(1+\rho)\pi}} du \cdot \frac{e^{-\frac{v^2}{2s_{v^2}^2}}}{2\sigma\sqrt{(1-\rho)\pi}} dv = \\ &= \frac{e^{-\frac{u^2}{2s_{u^2}^2}} du}{s_u \sqrt{2\pi}} \cdot \frac{e^{-\frac{v^2}{2s_{v^2}^2}} dv}{s_v \sqrt{2\pi}} \end{aligned}$$

**Συμπέρασμα;** Τὰ  $u$  καὶ  $v$  κατανέμονται ἀνεξαρτήτως ἀλλήλων καὶ κανονικῶς, μὲ μέσον τὸ μηδὲν καὶ διακυμάνσεις τὰς  $s_u^2$  καὶ  $s_v^2$ .

Διὰ τὸ δεύτερον μέρος τοῦ προβλήματος παρατηροῦμεν ὅτι

$$s_{u^2}^2 = \frac{nS_{u^2}^2}{n-1} = \frac{\Sigma(u_j - \bar{u})^2}{n-1} = \frac{nS_u^2}{v_1}, \quad v_1 = n - 1$$

καὶ  $s_{v^2}^2 = \frac{nS_{v^2}^2}{n-1} = \frac{\Sigma(v_j - \bar{v})^2}{n-1} = \frac{nS_v^2}{v_2}, \quad v_2 = n - 1$

Ἐπομένως ὁ λόγος

$$w = \frac{(1-\rho)s_u^2}{(1+\rho)s_v^2} \quad \text{γράφεται}$$

$$w = \frac{(1-\rho)nS_u^2 \cdot v_2}{v_1(1+\rho)nS_v^2}$$

$$\eta \quad \frac{v_1 w}{v_2} = \frac{1/2(1-\rho)nS_u^2/\sigma^2}{1/2(1+\rho)nS_v^2/\sigma}$$

ἀλλὰ ἀμφότεροι οἱ ὅροι τοῦ β' μέλους εἶναι γάμμα μεταβληταί, μὲ παραμέτρους τὰς  $v_1/2$  καὶ  $v_2/2$ . Τὸ πηλίκον αὐτῶν, συνεπῶς, εἶναι βῆτα μεταβλητὴ δευτέρου εἴδους, μὲ παραμέτρους  $v_1/2, v_2/2$ . Εἰς τὴν ἔκφρασιν ὅθεν

$$dP = \frac{x^{\lambda-1} dx}{B(\lambda, \mu)(1+x)^{\lambda+\mu}}$$

θέτομεν  $x = \frac{v_1}{v_2} w$  καὶ  $\lambda = v_1/2, \mu = v_2/2$  ὅθεν

$$dP = \frac{v_1^{(v_1/2)-1} w^{(v_1/2)-1} v_1 dw}{v_2^{(v_1/2)-1} v_2 B(v_1/2, v_2/2) \left(1 + \frac{v_1}{v_2} w\right)^{\frac{v_1+v_2}{2}}}$$

$$= \frac{v_1^{(v_1/2)} w^{(v_1/2)-1} dw v_1^{\frac{v_1+v_2}{2}}}{v_2^{v_1/2} B(v_1/2, v_2/2) (v_1 w + v_2)^{\frac{v_1+v_2}{2}}} = \frac{v_1^{v_1/2} v_2^{v_2/2} w^{\frac{1}{2}(v_1-1)} dw}{B(v_1/2, v_2/2) (v_1 w + v_2)^{\frac{v_1+v_2}{2}}}$$

**Συμπέρασμα :** Ὁ λόγος  $w$  ἔχει κατανομὴν λόγου διακυμάνσεων ἢ  $F$  τοῦ Snedecor.

**ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΕΤΑΙΡΙΑ**

Κατεργασίας Καννάβευς

**ΓΕΝΙΚΟΣ ΙΣΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΤΗΣ 31ης****Ε Ν Ε Ρ Γ Η Τ Ι Κ Ο Ν****Διαθέσιμα (Αθηνών—Κερκύρας)**

Ταμείον	δρχ.	1 562 960 188.—	
Τράπεζαι	>	2 570 191 681.—	4 133 151 869.—

**Έμπορεύματα (Αθηνών—Κερκύρας)**

Κάναβις—Ιούτη—Σιζάλ	>	1 114 542 000.—	
Προϊόντα Καννάβευς, Ιούτης, Σιζάλ	>	3 765 965 234.—	
Υλικά και Καύσιμος ύλη	>>	615 083 577.—	5 495 590 811.—

**Απαιτήσεις (Αθηνών—Κερκύρας)**

Προκ/λαι πρώτων ύλων και ύλικων	>	1 157 339 800.—	
Διάφοροι χρεωστικοί λογαριασμοί	>	3 258 634 250.—	4 415 974 050.—

**Αμνητοποιήσεις (Αθηνών - Πειραιώς - Κερκύρας)**

Γήπεδα Έργοστασίων	>	653 034 315.—	
Κτίρια Έργοστασίων	>>	3 901 142 180.—	
Μηχανήματα και Έργαλεία	>>	6 908 206 505.—	
Κτίρια Γραφείων	>	720 953 960.—	
Έγκαταστάσεις Γραφείων	>	329 287 610.—	
Αυτοκίνητα	>	177 984 150.—	12 690 608 720.—

**Λογαριασμοί τάξεως**

ΣΥΝΟΛΟΝ

26 735 325 450.—
276 655 000.—
<u>27 011 980 450.—</u>

**ΤΕΛΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΙΣ**  
ἀπό 1ης Ιανουαρίου μὲ**Χ Ρ Ε Ω Σ Ι Σ**

Γενικά έξοδα	δρχ.	543 183 820.—	
Αποσβέσεις	>	622 951 650.—	
Αμοιβαι προσωπικού	>	8 824 157 340.—	
Έξοδα έμπ/των—Τόκοι και προμήθ.	>>	2 200 296 697.—	
Δωρεαι υπέρ φιλανθρ. σκοπών	>	92 305 460.—	
Είδ. κράτησις άρθρ. 18 Α.Ν. 942)1949	>	216 400 000.—	
Φόροι διάφοροι και χαρτόσημα	>	914 617 430.—	13 413 912 387.—

**Καθαρά Κέρδη πρὸς διάθεσιν**

Υπόλ. Χρήσεως 1952	>	32 636 746.—	
Αποτελέσματα Χρήσεως 1953	>	616 616 216.—	649 252 962.—

ΣΥΝΟΛΟΝ

<u>14 063 165 349.—</u>
-------------------------

**ΔΙΑΘΕΣΙΣ ΚΑΘΑΡΩΝ ΚΕΡΔΩΝ ΕΚ ΔΡΑΧΜΩΝ 649 252 962**

Τακτικόν Αποθεματικόν	Δρχ.	65 000 000.—	
Μέρισμα μικτόν πρὸς δρχ. 18 000 κατά μετοχήν	>	450 000 000.—	
Αμοιβαι μελῶν Διοικητικού Συμβουλίου	>	130 000 000.—	
Υπόλοιπον ἀφιέμενον εἰς νέον	>	4 252 962.—	
	ΣΥΝΟΛΟΝ	>	<u>649 252 962.—</u>

Έν Αθήναις τῇ 7 Ἀπριλίου 1954

Ο ΓΕΝΙΚΟΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ  
ΣΤΑΜΑΤΙΟΣ Α. ΔΕΣΥΛΛΑΣΟ ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΟΥ ΔΙΟΙΚ. ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ  
ΘΕΟΔΩΡΟΣ Α. ΔΕΣΥΛΛΑΣ

# «ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ Σ. ΔΕΣΥΛΛΑΣ»

Ίούτης, Σιζάλ και Λίνου

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1953. ΚΒ' ΧΡΗΣΙΣ

ΠΑΘΗΤΙΚΟΝ

## Κεφάλαια

Μετοχικόν (25 000 μετοχαί × 1000) προσηρμοσμένον	δρχ.	6 225 000 000.—	
Τακτικόν Ἀποθεματικόν	>	1 035 000 000.—	
Εἰδ. Κράτησις ἄρθρ. 18 Α.Ν. 942)1949	>	1 275 000 000.—	
Λογισμὸς Ἀποτελεσμάτων—Υπόλοιπον εἰς νέον	>	4 252 962.—	8 539 252 962.—
<b>*Αποσβέσεις</b>			
Προηγουμένων ἐτῶν	>	8 038 798 734.—	
Χρήσεως 1953	>	622 951 650.—	8 661 750 384.—
<b>*Υποχρεώσεις πρὸς Τρίτους</b>			
Διάφοροι πιστωτικοὶ Λογαριασμοὶ	>	8 946 104 304.—	
Τράπεζαι	>	4 282 300.—	
Μερίσματα καὶ ἄμοιβαι Δ. Σ.	>	583 935 500.—	9 534 322 104.—
			26 735 325 450.—
<b>Λογαριασμοὶ τάξεως</b>	>		276 655 000.—
		<b>ΣΥΝΟΛΟΝ</b>	<b>27 011 980 460.—</b>

## ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ ΚΒ' ΧΡΗΣΕΩΣ

31ην Δεκεμβρίου 1953

ΠΙΣΤΩΣΙΣ

Υπόλοιπον Χρήσεως 1952	>	32 636 746.—	
Μικτὸν κέρδος καὶ διάφορα ἔσοδα	>	14 030 528 603.—	14 063 165 349.—

ΣΥΝΟΛΟΝ

14 063 165 349.—

Τὸ ἐκ δρχ. 18 000 μέρημα κατὰ μετοχὴν πληρωθήσεται μετὰ τὴν ἔγκρισιν τοῦ παρόντος Ἰσολογισμοῦ ὑπὸ τῆς Γεν. Συνελεύσεως τῶν Μετόχων καὶ μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τοῦ ἀναλογούντος δι' ἕκαστον μέτοχον φόρου, ἐπὶ τῇ πρᾶσσοίσει τῆς ὑπ' ἀριθ. 16 μερισματοποιδείξεως, εἴτε παρὰ τῇ ἔδρᾳ τῆς Ἑταιρίας ἐν Ἀθήναις, ὁδὸς Μακένζυ Κίγκ 2, εἴτε παρὰ τῷ ἐν Κερκύρα Ὑποκαταστήματι αὐτῆς.

ΟΙ ΕΛΕΓΚΤΑΙ

Κ. ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗΣ  
ΧΑΡ. ΠΑΝΑΓΟΠΟΥΛΟΣ

Ο Δ)ΝΤΗΣ ΤΟΥ ΛΟΓΙΣΤΗΡΙΟΥ  
ΧΡΙΣΤΟΣ ΔΙΟΝΥΣΑΤΟΣ